

Varia

De Aldenborgh te Weert

Situatie en omvang van het terrein van het Minderbroedersklooster

Sinds jaar en dag hangt in het kloosterpand op de Biest te Weert een fraai getekende en nauwkeurig uitgevoerde *locale* kadasterkaart, vervaardigd door de landmeter 1ste klas W. J. van Campen in 1842. Voor een beschouwing over de situatie en omvang van het kloosterterrein in het verleden en het heden kan deze kadasterkaart geschikt als uitgangspunt genomen worden van ons onderzoek.

Wel is ook „het minuutplan” van de kadastrale gemeente Weert, Sectie E, waaronder zowel het kasteel als het klooster ressorteerde, door ons vergeleken; deze oudste kadasterkaart, vervaardigd bij de officiële invoering van het kadaster (1828), voltooid in 1832, is wat betreft de omvang van het kloosterterrein - enkele geringe details uitgezonderd - identiek met de *locale* kadasterkaart van 1842.

Deze *locale* kaart heeft de voorkeur bij ons onderzoek, omdat de grensafscheiding van het terrein door middel van grachten en vijvers daarop meer markant wordt aangegeven. En ditzelfde geldt ook van de binnenvijver, eindigend tegen de Portiunculakapel, en ook van het driehoekige stukje grond gelegen over de gracht of beek aan de achterzijde van de tuin. Later wordt over dit in 1629 bedisputeerde driehoeksterrein nog uitvoerig gesproken. De binnenvijver is omstreeks 1852 verdwenen, waarschijnlijk bij gelegenheid van de uitbreiding van het kloosterterrein aan de achterzijde van de tuin; ook de gracht of beek aan die zijde is toen verlegd. De latere bijkarten en hulpkaarten van het kadaster zijn wel dienstig voor de situatie van na 1852, doch hebben voor het onderzoek naar de *oorspronkelijke* omvang van het terrein geen directe waarde.

Naast deze documentaire kadasterkaart en de gegevens in de kadastrale legger staan voor de bepaling van de omvang van het terrein twee notariële acten ten dienste, die betrekking hebben op de overdracht van het gehele terrein.

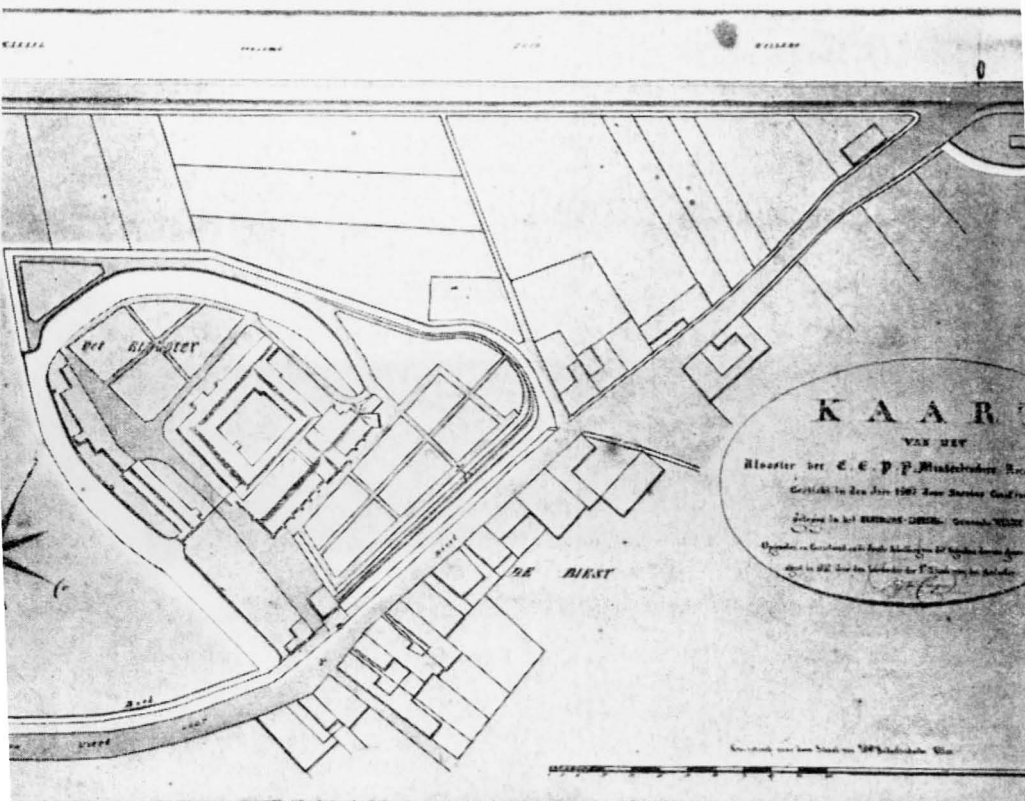
Tijdens de franse overheersing met als gevolg de suppressie van het klooster in 1797 is het kloosterterrein verkocht.

Drie burgers van Weert, namelijk Adriaan Huijsmans, Pieter Verstappen en Martin Wagemans hebben bij acte van 13 juli 1797 verleden voor

KAART van het Klooster der E. E. P. P. Minderbroeders Recollecten. Gesticht in den Jare 1461 door Jacob 's Graaf van Horne gelegen in het Hertogdom-Limburg. Gemeente Weert.

Opgenomen en Gecarteerd en de Juiste Scheiding van dit Eigendom door eene groene couleur afgezet in 1842 door den Landmeter der 1ste Klasse van het Kadaster.

(ondertekend) W. J. Van Campen.

notaris Lefebvre te Maastricht, het gehele terrein gekocht voor 6000 franken ¹⁾).

1) 17 Juli verhuren deze 3 burgers aan de geestelijke moeder Gertrudis van Hughten „het waschhuijs en huijs voor desen bewoont”, m.a.w. de beide huisjes aan de Biest voor 30 guldens jaarlijks; en omstreeks diezelfde datum aan drie burgers: Jacobus Molenaers, Joseph Troost en Adrianus de Bie het klooster voor de som van „twintig Croonen” jaarlijks. De eigenaars reserveren voor hun „gebruik de kerk, alle de zolders en torfschueren alsmede de kelders”. Zie *Mon. Werth.* III no^o 108; *Registrum Archivi Conv.* blz. 155-157 (zie voor dit hs. noot 9); *Neerl. Ser.* 9 (1935) 372-374.

De erfgenamen van wijlen deze personen dragen in de notariële acte van 28 december 1834, verleden voor notaris Henri Casimir Leijssens te Weert, het gehele terrein - zij het met bepaalde voorwaarden - over „aan en ten behoeve der Parochiale kerk van den Heiligen Martinus der stad Weert”. De gezamenlijke omvang van „kerk en andere gebouwen, tuinen, weide, kerkhof en vijvers, omringende de omvang” wordt met verwijzing naar het „kadastrale plan” onder de nummers 1097-1101 aangegeven als bedragend: 1 bunder, 81 roeden en 82 ellen²⁾.

Een der erfgenamen, namelijk Pieter Wagemans, was afwezig; eerst op 15 december 1857 is door hem voor notaris L. Bloemarts te Weert de geldigverklaring van deze overdracht ondertekend³⁾. Aan de hand van de nieuwe kadastrale nummers wordt in dit document het terrein meer gespecificeerd omschreven en wel als volgt: *Sectie E*:

1593: hooiland: 10 roeden elf honderd; 1841: vijver: 10 roeden, 20 ellen;
1672: kloostergebouw: 47 roeden; 1842: tuin: 1 bunder, 4 roeden, 5 ellen;
1673: brouwerij: 1 roede, 5 ellen; 1843: vijver: 5 roeden, 50 ellen;

De gezamenlijke oppervlakte van de genoemde percelen correspondeert met die aangegeven in de acte van 1834. Dat hier andere, nieuwe, kadastrale nummers genoemd worden houdt verband met de uitbreiding van het kloosterterrein, welke op het kadaster van het dienstjaar 1856 is geregistreerd. De syndicus J. F. Peters, overleden 10 januari 1854, heeft einde 1852 een stuk grond aan het klooster afgestaan, gelegen aan de achterzijde van de tuin. Tengevolge daarvan is de gracht aan die zijde verlegd en staat deze in 1856 geregistreerd als no 1839, terwijl het nieuwe perceel genummerd is 1840⁴⁾.

Dat de kadastrale gegevens niet per se een eigendomsrecht geven, alhoewel gewoonlijk de geschillen aan de hand er van beslecht worden, is te illustreren met enige kwesties die in de tijd van na de kadasterinvoering (1832) zijn behandeld tussen het klooster en de Gemeente Weert; in hoofdzaak betrekking hebbend op de waterlossing en het plaatsen van een sluis in de gracht (of beek), en op het eigendomsrecht van de grond, gelegen over de sloot of graaf aan de Biestzijde, naar aanleiding van een put gelegen aan de straat vóór het moederhuisje. (Zie kadasterkaart 1842). Het plaatsen van een heg aan de overzijde van de gracht langs de Haag is bij contract geregeld met L. Beerenbroek, de eigenaar van het naast de gracht gelegen terrein (1859). Evenzo is in 1922 een regeling getroffen met de Gemeente voor de verbreding en verfraaiing van de Biest. Over al deze terreinkwesties wordt later nog even gesproken.

Uit het bovenstaande is in ieder geval reeds duidelijk gebleken dat men met de formulering van het begrip „oude kasteelsgrachten” voorzichtig moet zijn; de volgende beschouwing over het oorspronkelijk kloosterterrein toont aan dat in dit opzicht de nodige reserves in acht dienen te worden genomen.

2) t.z.p.

3) *Registrum Archivi Conv.* blz. 228-230 (= afschrift) en 201.

4) Het gehele kloosterterrein is thans op de kadastrale legger geregistreerd onder Sectie S no 409.

Het kloosterterrein vóór 1630

Van het kasteel de Aldenborch, gebouwd door een der Heren van Horne op het einde van de dertiende eeuw, bestaat geen enkele situatie-tekening of iets dergelijks. Ditzelfde geldt ook van het minderbroedersklooster dat daar ter plaatse in 1461 is begonnen. Zelfs van de „nieuwe burcht”, door graaf Jacob I omstreeks 1455 gebouwd, is geen andere afbeelding bekend dan die van de ruïne van het kasteel, vervaardigd in 1841 door kunst-schilder J. J. F. Jansen te Weert, en een omstreeks diezelfde tijd door door P. Wulleman getekend⁵⁾.

De resterende brokstukken van de nieuwe burcht en de daaromheen liggende kasteelgrachten geven betreffende de terreinsituatie van het kasteel meer houvast dan dit het geval is voor de Aldenborch. Voor de terreinsituatie van de Aldenborch is men vrijwel uitsluitend aangewezen op schriftelijke gegevens, die slechts in sommige punten bevestigd kunnen worden door plaatselijke aanwijzingen^{5a)}.

Deze schriftelijke gegevens worden ontleend aan de stichtingsoorkonde (1 nov. 1461), aan een charter van 30 mei 1462 en een van 9 maart 1489, en verder aan de getuigenissen van rond de jaren 1629, vastgelegd naar aanleiding van een stuk grond, dat de gouverneur van het kasteel zich wilde toeëigenen en van oudsher behoorde tot het klooster. Juist deze getuigenissen bieden enige interessante gegevens over de terreinsituatie van voorheen. Het conflict rondom deze poging tot ontvreemding van een deel van het kloosterterrein vormt de afsluiting van het eerste deel van deze beschouwing, en geeft derhalve de verklaring van de titel: het kloosterterrein vóór 1630.

XVde eeuwse gegevens

De stichtingsoorkonde van het minderbroedersklooster te Weert, gedateerd 1 november 1461, waarin opgenomen de pauselijke en bisschoppelijke brief, respectievelijk 2 juni en 30 oktober 1461, geeft geen gedetailleerde omschrijving van het terrein dat graaf Jacob I ter beschikking stelde van de Minderbroeders-Observanten. Er is slechts sprake van de plaats „de Aldenborch”, gelegen bij de stad Weerdt. De ratificatie van de stichtingsoorkonde geschiedde 21 november 1461 op het kasteel van Arnoldus de Goer in tegenwoordigheid van graaf Jacob I. Ook dan is er slechts sprake van „renuntiatio Antiqui Castri seu domus antiquae apud

5) Zie: G. Poell, *Beschrijving van het Hertogdom Limburg*, Den Bosch 1849, tussen blz. 208-209. Voor de schetstekening van P. Wulleman; zie F. -V. Goethals, *Histoire généalogique de la Maison de Hornes*, Brussel 1848, tussen blz. 12 en 13.

5a) Op de kaart van de stad Weert, getekend omstreeks 1560 door Jacob van Deventer, is zowel het klooster als kasteel duidelijk aangegeven. Voor de loop van de Bocholterbeek geeft deze kaart goede aanwijzingen, zoals later nog wordt uiteengezet.

oppidum de Weerdt Leodiensis dioecesis situatae". Dat dit terrein van de Aldenborch niet bijzonder groot was, blijkt uit het vervolg.

Immers in een charter van 30 mei 1462 is sprake van het stuk grond, in november 1461 ter beschikking gesteld van de kloosterlingen, en gelegen „infra maiora fossata Antiqui Castri". Dit terrein „infra dicta fossata . . . conclusum" wordt daar gekenmerkt als zijnde te begrensd voor een gezonde bestaansmogelijkheid der kloosterlingen. Het is om deze reden dat graaf Jacob in dit charter een stukje grond afstaat grenzend aan de genoemde gracht aan de oostzijde. Volgens de omschrijving strekte dit stukje grond zich uit vanaf een grote eik tot aan de kleine gracht (fossa parva), die de scheiding vormde met de oostelijk gelegen gemeenschappelijke weg. Het strekte zich uit tot aan de opgang (of weg) die vanaf de gemeenschappelijke weg naar het klooster leidde; twee kleine visvijvers waren in dat stukje grond uitgegraven en dienden voor het bewaren van vissen.

Terloops zij er op gewezen dat deze terreinvergroting geschiedde op de consecratiedag van de paterskerk, toegewijd aan de H. Hieronymus Kerkleraar. In hoever de kerk van 1462 deel uitmaakte van de Aldenborgh of het oude kasteel, dat ook genoemd wordt „domus antiqua", blijkt niet uit dit charter.

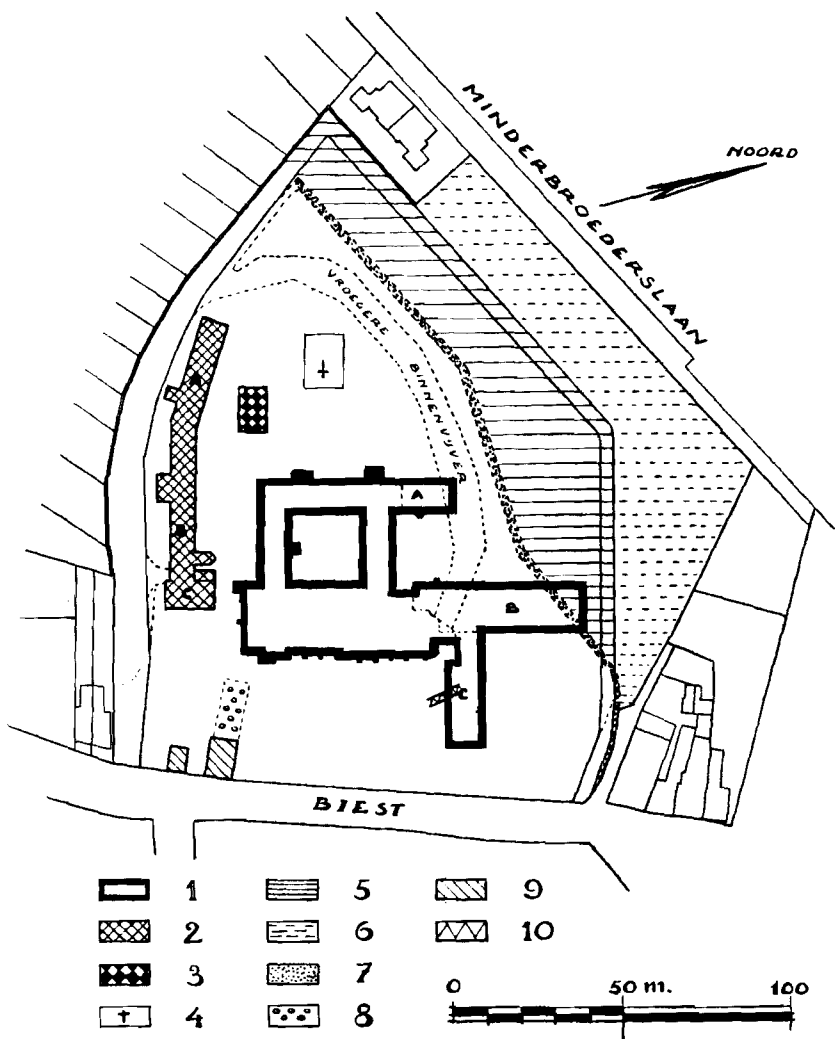
Een tweede uitbreiding van het kloosterterrein geschiedt bij charter van 9 maart 1489. De kloosterlingen hebben gevraagd „om wat plaetsen, die ligt in der hagen, om hun kirchoff te meerderen". Deze schenking, onderkend door graaf Jacob II en graaf Willem van Nieuwenarde, wordt in april 1496 bekrachtigd door Vincentius, graaf van Meurs, zwager van graaf Jacob I ⁶⁾.

Aangezien in dit charter gesproken wordt van „wat plaetsen die ligt in der hagen" moet deze terreinvergroting van 1489 gelocaliseerd worden op het zogenaamde latere bleekveld in de richting van de werkhuizen, het terrein dat tot 1797 de naam draagt van „coemeterium maius". De nieuwe burcht, die graaf Jacob I heeft gebouwd, is namelijk geplaatst op het terrein dat hij gekocht heeft van „Catharina quadam vulgo dicta Trien in die Haeghen woonende opt Leucken ⁷⁾.

6) In 1487 heeft graaf Jacob II tengevolge van zijn schulden het graafschap Horne moeten verpanden aan de graaf van Meurs; in 1494 heeft graaf Jacob de graaf van Meurs nog belegerd op het kasteel te Weert, daar hij deze verpanding toen zag als ongeldig. Kort daarna is door tussenkomst van zijn broer Johan van Horne, bisschop van Luik, deze verpanding ingelost, zij het in beperkte vorm. Zie A. Pompen O.F.M., *Jacob de Eerste, Graaf van Horne*, in: Publ. de Limburg 40 (1904) 149 en 174, noot 2.

Voor de teksten van de stichtingsoorkonde en de genoemde charters, zie t.z.p. blz. 197-207, 210-211.

7) Dit terrein met gebouwen, grachten en akker besloeg 10 bunders grond in het vierkant. Volgens het getuigenis van pater Judocus Doverensis (1629), waarover later nog wordt gesproken, blijkt dit uit het testament van graaf Jacob I. De tekst van dit testament is thans niet meer voor handen. Zie t.z.p. blz. 77 en 168 noot 3.

PLATTEGROND VAN HET KLOOSTERTERRAIN IN 1960.

Met aanduiding van de begrenzing van het terrein volgens het minuutplan van circa 1830, met uitzondering van de situatie aan de Biest (zie kadasterkaart 1842).

Verklaring:

1. Kerk en klooster. A = Nieuwbouw 1931 (refter); B = Nieuwbouw 1931 (provinciaalaat); C = Nieuwbouw 1959/1960 (gastenkwartier en rectoraat)
2. A Werkhuizen enz.
B Ziekenhuis
C Oude gastenkwartier 1892
3. Missiehuis 1922
4. Nieuw kerkhof 1959
5. Uitbreiding kloosterterrein 1852
6. Uitbreiding kloosterterrein 1952
7. Loop van de beek of gracht tot circa 1852 en oorspronkelijke terreingrens
8. Oud kerkhof van het klooster (1836-1959) en voordien „coemeterium minus”
9. Moederhuis (1649) en washuis naast de inrijpoort
10. Oude kasteelsmuur (vóór 1461).

Oprechte dank aan de heer Frans Brouwers, opzichter Publieke Werken Gemeente Weert, die deze kaart vervaardigde en in velerlei opzichten hulp bood.

Na de terrein vergroting van 1489 is niet eerder dan in 1852 sprake van vermeerdering van het kloosterterrein. Uit de boven besproken gegevens valt te besluiten dat dit gebied al sinds 1462 begrensd wordt door de Biest, en sinds 1489 grenst aan de zijde van het (nieuwe) kasteel in „die Haeghen”. Hoever de strook grond van 1489 zich aan deze zijde in de lengte uitstreckte is niet nader aan te geven.

De inham van de huidige gracht, duidelijk zichtbaar op de kadasterkaart van 1842, kan een aanwijzing zijn voor de aanwezigheid van een vroeger bestaande gracht lopend in de richting van het kloosterpand langs de kerk. De instorting (respectievelijk verzakking) van de pandmuur kort voor 1700 wijst in deze richting. Wel is het als vaststaand aan te nemen dat het zogenaamde coemeterium maius in feite tot aan de genoemde inham zich heeft uitgestrekt.

Voor de eerste terreinvergroting, namelijk die van 1462 langs de Biestzijde, heeft het grondwerk bij gelegenheid van de nieuwbouw 1959-60 enige aanwijzingen opgeleverd⁸⁾. Naast een muur van ongeveer twee meter dikte in de richting bijna noord-zuid is uit de opengegraven ruimte daarnaast een nogal brede gracht afgelezen kunnen worden; op de waterlijn van het maai-veld had deze een breedte van ongeveer 14 meter; waarschijnlijk een dwarsdoorsnede zodat de feitelijke breedte minder is en de gracht derhalve *niet* parallel loopt met de Biest.

De „maiora fossata”, waarover sprake is in het charter van 1462, en die de grens aangeeft van het terrein in 1461 ter beschikking gesteld, is daar te localiseren.

Zolang hetzij door bodemonderzoek, hetzij door nieuwe schriftelijke vondsten, geen andere gegevens worden aangebracht, is het gewettigd de omvang van het kloosterterrein sinds 1489 te identificeren met die van de kadasterkaart van 1842. Over het geschil aangaande het driehoekige stukje grond aan de achterzijde, metend 54 voet in de lengte en 36 voet in de breedte, wordt breedvoerig gesproken, daar het enige nieuwe elementen aanbrengt voor onze kennis over de situatie van het terrein en de naaste omgeving.

8) *Neerl. Ser.* 30 (1960) 173-174.

Poging tot ontvreemding van kloosterterrein (1629)

Ten tijde van gardiaan Adrianus Huberti (1628-1631) heeft de gouverneur van het kasteel en de stad Weert, Joannes Storm, op de manier van zijn voorgangers recht willen pretenderen en ook actuele rechtsmacht willen uitoefenen op het driehoekig stukje grond, gelegen achter het ziekenhuisje en wel over de gracht (fossa ⁹⁾).

Door een van zijn voorgangers, gouverneur du Bois, is enige jaren vroeger op dat stukje grond aarde opgeworpen, waardoor een bergske was ontstaan op dit terrein. Pater Judocus Doverensis, die reeds vanaf 1593 onafgebroken in het Weerter klooster woonde, vertelt dit alles in zijn in 1629 opgesteld getuigenis.

Monsieur du Bois heeft in de tijd dat hij gouverneur was van het Weerter kasteel (en de stad Weert) veel grond verplaatst uit de akker, gelegen buiten het gebied van het klooster en het kasteel, genaamd „den hoofacker”, en de konijnenheuvel (mons cuniculorum) doen slechten ¹⁰⁾. Hij heeft deze grond laten vervoeren gedeeltelijk naar het (terrein van het) kasteel, gedeeltelijk naar het driehoekig stukje grond van het klooster, gelegen over de gracht, en daar een bergske (monticulum) laten opwerpen. „En ofschoon aldus pater Judocus - onze medebroeders iuridisch dit hadden kunnen beletten, hebben zij toch gezwegen en toegelaten dat dit geschiedde; en wel vanwege de „reverentia et observantia” jegens

9) Op de kadasterkaart van 1842 is dit omstreden stukje grond duidelijk zichtbaar.

Fundamenten van het in 1615 aan de westzijde van de tuin nabij de gracht gebouwde ziekenhuisje waren in 1764 - onder het gardiaanaat van Franciscus Janssens - nog te zien. In 1664 is de eerste steen gelegd van het ziekenhuis aan de zuidkant van de gracht. De weldoenster: Domicella Maria de Roij, weduwe van de drossaard van Heeze en Leende, Joannis Gerardi († 9 juni 1652) heeft voor het (nieuwe) ziekenhuis f 1400.— hollandse munt bijgedragen en zou nog meer hebben bijgedragen, doch zij overleed 19 mei 1664. Beide weldoeners zijn begraven in de door hen gebouwde Portiunculakapel (1652); op de grafsteen aldaar bevindt zich hun wapenschild evenals op de voet van de gulden monstrans.

Zie: *Registrum Archivi Conventus Werthensis eorumque quae spectant Conventus eiusdem foundationem et progressum. Scripsit F. Franciscus Janssens eiusdem conventus guardianus. Anno 1761.* (Ms. Prov. Archief O.F.M. Weert) blz. 73, 82-84. Dit hs. in folio-formaat is enerzijds een resumé van het hs. *Memoriale Perpetuum* (zie noot 11), waarnaar telkens verwezen wordt, en anderzijds een voortzetting. Na gardiaan Janssens (1761-1764) is het door zijn opvolgers voortgezet. In het vervolg wordt dit hs. geciteerd als: *Registrum Arch.*

10) De herinnering aan dit terrein leeft voort in de benaming van de bij de *Hojakkerstraat* gelegen *Kniensprang*; vandaar nu de *Sprangstraat*.

de genoemde gouverneur, aan wie de broeders om zijn bijzondere weldaden verplichtingen hadden ¹¹⁾).

Dat de verhouding met gouverneur Storm niet zo vriendschappelijk was als met zijn voorganger du Bois blijkt uit het feit dat gouverneur Storm op 17 september 1629 via de geestelijke vader (syndicus) Jacobus Jansen, priester, aan pater gardiaan van het klooster de boodschap laat overbrengen dat hij het bergske achter onze tuin wil (laten) slechten; wel is hij bereid het hout „tot behoef des convents” te laten.

Nog diezelfde dag (feestdag van de Stigmatisatie van de H. Franciscus van Assisi) is de gardiaan met zijn vicarius naar gouverneur Storm gegaan en heeft hem er op attent gemaakt dat het bergske daar destijds is opgeworpen door enige (vroegere) gouverneurs, maar tegen onze wil. En de gardiaan is bereid dit ook schriftelijk aan te tonen. Daarom laat hij de gouverneur bij deze weten, dat, als hij de aarde van het bergske wil laten wegvoeren, de grond evenwel eigendom van het convent blijft zoals voorheen. De gouverneur wenst daarover echter niet te disputeren, waarop de gardiaan hem mededeelt dat als het hout, gegroeid op het bergske, en toekomend aan het convent, morgen geveld zal zijn, hij het dan aan zich zal trekken.

De vicarius Petrus del Fosse, die bij dit onderhoud tegenwoordig was, en het relaas daarvan op schrift heeft gesteld, voegt er laconiek aan toe dat de gouverneur zeide tevreden te zijn en dat verder *over dit deel* van de zaak niet meer gepraat is.

Daags daarna - 18 september - heeft de gouverneur toch het hout laten vellen. De gardiaan stelt daarom nu zijn „ondersaeten” in kennis van de kwestie en geeft hun verlof het hout binnen het klooster te trekken. Ondertussen heeft echter de rentmeester van de prinses de Chimay (Magdalena van Egmond, de feitelijke eigenares van de Heerlijkheid Weert, en dus ook van het kasteel) een verbod gegeven om dit hout binnen te halen.

Dit verbod was aan de gardiaan niet bekend; dit wordt duidelijk gezegd in het op 20 september opgestelde getuigenis, ondertekend door broeder Michael Wijnants (waarschijnlijk de tuinman) en de wereldpriester Norbertus Beelder. Waarschijnlijk zal dit wel zo verstaan moeten worden, dat de gardiaan geen „officiële” mededeling van de rentmeester heeft ontvangen en dat de rentmeester dit ter plaatse aan iemand heeft gezegd.

11) Zie: *Memoriale Perpetuum ... Patris Guardiani Conventus Fratrum Minorum prope Weerd* (Ms Prov. Archief O.F.M. Weert). Dit handschrift, begonnen in 1644 door pater Antonius van den Steen, o.a. te Weert gardiaan van 1619 tot 1622, bevat onder meer de diverse getuigenissen die pater gardiaan Adrianus Huberti heeft bijeengebracht naar aanleiding van het geschil over het eigendom van het driehoekig stukje grond. Voor het getuigenis van pater Judocus Doverensis zie blz. 274-276; of deze pater herkomstig is van Engeland (Dover) of uit het land van Heusden (Doeveren) doet hier weinig ter zake. Judocus Doverensis overleed te Weert 5 november 1638, kort na zijn gouden priesterjubiläum.

In het vervolg wordt dit hs. geciteerd als: *Memoriale Perp.*

In ieder geval is het hout door de gardiaan en zijn kloosterlingen binnengehaald. En zo volgde prompt daarop een bezoek van de rentmeester in gezelschap van gouverneur Storm „ende hebben den pater gardiaen met straffe woorden aangevallen”. De gouverneur zeide o.a. „dat hij ons niet en hadde geconsenteert het houdt wech te halen, ende de Rentmeester doende protest voor alle die tegenwoordich waren van iniurie, omdat de Minderbroeders het voorschreven houdt tot hun convent namen, heeft persoonlijk het 't selve verboden”.

De gardiaan protesteerde op zijn beurt. Zijn vreedzaam bezit is door hen „geturbieert”, en hij verbiedt de rentmeester het hout aan te raken of weg te (laten) voeren. En zo zijn de partijen minder vriendelijk van elkander gescheiden - zoals het opgestelde rapport meedeelt.

Ende den pater gardiaen heeft niet toegelaten van dier uren dat iemant van zijnen'tweghen een taxken houdt soude roeren, oft tot het convent trecken. Maer dit niet tegenstaende is het houdt evenwel van de plaets wechgevoert oft met consent van de voorschreven heer Gouverneur ende Rentmeester, oft andersins dat en weten wij niet.

Actum in ons Convent der Minderbroeders buiten Weert

20 september a° 1629.

Br. Michael Wijnants

Laicus Minorita

Ita est

Norbertus Beelder Presbyter

De ondertekening van dit rapport door een wereldpriester en een lekebroeder, twee dagen na de woordenwisseling tussen de beide partijen, wijst er op dat men van de zijde van het klooster niet verantwoordelijk wenste gesteld te worden voor het verdwenen hout. Doch de eigenlijke kwestie ging om het eigendomsrecht van de grond; voor de gouverneur was het middel daartoe het slechten van het bergske en het dempen van de gracht, die de scheiding vormde tussen de open akker van het kasteel en het driehoeksterrein van het klooster, aan de achterzijde over een gracht gelegen.

Gouverneur Storm heeft inderdaad dit plan uitgevoerd en wel met de aarde van het bergske. Van de zijde van het klooster is deze poging tot ontvreemding van terrein echter kort daarna vrijdeld. In 1630 heeft de provinciaal Franciscus Paludanus aan de gardiaan opdracht gegeven er voor te zorgen dat de door gouverneur Storm op eigen gezag gedompte gracht wederom zou worden uitgegraven opdat het klooster in zijn oud bezit gehandhaafd zou blijven.

Inmiddels zijn zowel de gardiaan Adrianus Huberti en de vicarius Petrus del Fosse na het provinciaal kapittel van 1631 ten gevolge van de driejaarlijkse verplaatsing van het Weertse strijdtonel verdwenen, terwijl de senior van het convent, pater Judocus Doverensis, discreet is gebleven. Dit blijkt uit de ondertekening van het getuigenis van 21 september 1632, waarin verklaard wordt dat de prinses van Chimay - na persoonlijk het terrein in kwestie in ogenschouw genomen te hebben - het vreedzaam bezit

ervan ten gunste van het klooster erkend heeft. En om in de toekomst nieuwe moeilijkheden omtrent dit driehoeksterrein te voorkomen is de gracht daar opnieuw uitgegraven. Gardiaan Joannes Partoen, vicarius Guilelmus Camen en Judocus Doverensis als discreet en senior van het convent treden hier op als de getuigen voor het nageslacht. En zo is na drie jaar deze poging tot ontvreemding van kloosterterrein geheel van de baan en laat de kadasterkaart van 1842 nog duidelijk zien dat het later zo is gebleven.

Nota over het bestuur van de Heerlijkheid Weert

De verhouding tussen het klooster - een stichting van de vroegere erfgenamen - en de grote buurman op het kasteel wordt in de 17de eeuw in feite bepaald door de gouverneur van de stad en het kasteel als tegenwoordiger van het Spaanse gezag (de Aartshertogen).

De rentmeester van het kasteel (recepteur) is zoveel als de zaak-behartiger van de erfgenamen van de heerlijkheid Weert; in 1631 is Reynier Bierens rentmeester en deze zal wel de persoon zijn waarvan sprake is tijdens het conflict¹²⁾.

In verband met de naam: Prins(es) de Chimay als bestuurder van de heerlijk-Weert, Nederweert en Wessem is het dienstig op te merken dat „die borch, stat en heerlicheyt van Weert met allen sijnen rechten en thoebehoeren, ten anderen die stadt van Wissem en ten derden de voogdije van Thoren” als leen van Gelder door Koning Philips II, hertog van Gelder, geconfisqueerd zijn als gevolg van de ter dood veroordeling van Philips de Montmorency (5 juni 1568). Bij het vredetractaat, 9 april 1609, tussen de Aartshertogen en de Staten Generaal is deze verbeurdverklaring vervallen. In deze tussentijd is de weduwe van Philips de Montmorency, namelijk Walburgis van Nieuenaar, - bij gemis van erfgenamen in de mannelijke lijn - in feite toch weer erfgenaam geworden van de heerlijkheid Weert, Nederweert en Wessem door haar (2de) huwelijk met Adolf van Nieuenaar, een achterneef. Zij overleed te Utrecht 21 mei 1600.

In 1598 heeft zij de heerlijkheid vermaakt aan haar neef George Everard van Solms-Lich, die gehuwd was met Sabina van Egmond, 10de kind van Lamoraal van Egmond, eveneens te Brussel onthoofd in 1568. Sabina sterft in 1614 en dan treedt haar oudere broer Karel in de rechten op de heerlijkheid Weert, Nederweert en Wessem. Na zijn dood in 1620 wordt hij opgevolgd door zijn schoonzoon Alexandre de Ligne, genaamd Croy, prins van Chimay, die gehuwd was met Magdalena van Egmond, dochter van Karel. Na de dood van haar echtgenoot (gesneuveld te Wesel in 1629) treedt Magdalena als bestuurster op en is in deze periode bekend als de prinses de Chimay. Zij overleed in 1663¹³⁾.

12) *Memoriale Perp.* blz. 285.

13) Zie o.a. *Publ. de Limbourg* 29 (1892) 133-137; *Pompen*, Jacob de Eerste t.z.p. 40 (1904) 175-176.

Gouverneurs te Weert

De eerste gouverneur, Joannes de Monte Sayas, wordt in het *Liber Recommendationis* als grote weldoener vermeld. Zowel op eigen kosten als op die van de stad heeft hij het klooster „per haeticos totaliter destructus” in 1572 opnieuw laten herstellen.

Tijdens het gardianaat van Godefridus van Mierlo (1584-?; en 1593-1599) is de italiaan N. Corradino gouverneur. Over zijn verhouding tot het klooster spreekt pater Judocus Doverensis niet al te waarderend.

Zijn dochter, *Dame Lucretia Briumy dict Corradini, Espouse de Jean Nicolas du Boys, S(eigneur) de Droogenbosch, Bouhan, Moursel, Mamber et Steen*, is te Weert overleden 18 augustus 1631 en (als Derde Ordelid) begraven in het koor van de kloosterkerk vóór het presbyterium. Haar echtgenoot was toen „*Conseil de Guerre de Sa Majesté, Capitaine d'une Compagnie Bas Allemans, Gouverneur Superintendent et Chatlain de la Ville et Pays de Weert*”¹⁴). Uit het *Liber Recommendationis*, waar zij met ere vermeld wordt, blijkt dat niet alleen haar echtgenoot, doch ook haar vader en schoonvader gouverneur zijn geweest. Haar schoonvader is Mons du Bois, die als gouverneur het bergske heeft laten opwerpen op het driehoekige stuk grond. Deze komt in 1586 reeds voor als gouverneur¹⁵).

Dat deze gouverneur - ondanks zijn verdiensten voor het convent volgens het getuigenis van pater Judocus - niet in het *Liber Recommendationis* vermeld wordt, kan zijn verklaring vinden in de onrustige tijd-situatie.

(wordt vervolgd)

D. v. W.

14) Aldus het grafschrift, vermeld in het *Memoriale Perpetuum* blz. 311. Jean Nicolas du Bois leeft nog in 1632. In 1633 wordt Jan van Bourtemburg door de Koning aangesteld tot gouverneur. Zie: *Publ. de Limb.* 29 (1892) 177.

15) t.z.p. 170, 172.

De Aldenborgh te Weert

Situatie en omvang van het terrein van het Minderbroedersklooster

(vervolg van blz. 313-324.)

De terreinomvang van het Weerter Minderbroedersklooster is in het voorafgaande artikel vrij nauwkeurig afgebakend kunnen worden. De poging tot ontvreemding van het driehoekig stuk grond aan de achterzijde van de tuin, door ons genoemd het conflict van 1629, heeft zijn bestaansgrond in de eigenaardige situatie van de waterloop of beek in deze omgeving. Vandaar is het gewenst dit belangrijk onderdeel iets nader te bezien, daar de waterloop voor een groot deel de begrenzing van het terrein bepaalde.

Deze waterloop is de voortzetting van de Weerter- of Bocholterbeek, die een aftakking is van de Aabeek. Reeds in 1296 heeft Heer Willem van Horne verlof gekregen deze aftakking te maken naar Weert en Nederweert. Bij de Beekpoort kwam deze beek in dit Weerterstadsdeel en liep dan rechtstreeks via het Morregat (dus tegenwoordig \pm Verlengde Beekstraat en Jan van de Croonstraat) in westelijke richting naar de achterzijde van de Aldenborgh en vervolgens in de richting van de Doolhof; bij de bouw van het nieuwe kasteel (circa 1455) is deze beek ook geleid rondom het kasteel en kwam vervolgens weer uit bij het Morregat ongeveer aan de achterzijde van de Hoge Steenweg (thans Kasteelswal). Dit wordt heel duidelijk aangetoond op de kaart van de stad Weert van Jacob van Deventer. Over dit documentair gegeven van omstreeks 1560 wordt aan het einde van deze beschouwing, handelend over de mededelingen van de eigentijdse getuigen betreffende het terreinconflict van 1629, iets nader uitgeweid.

Eigentijdse getuigen

De belangrijkste getuige omtrent het terreinconflict van 1629 is pater Judocus Doverensis, die in 1629 reeds meer dan 36 jaar onafgebroken woont in het Weerter klooster. Hij is dan de senior van het convent en mag wel gequalificeerd worden als iemand die op de hoogte kon zijn van de situatie van het terrein in de voorafgaande periode. Naar aanleiding van het voor het klooster aanmatigend optreden van gouverneur Storm heeft de gardiaan in het bijzijn van de vicarius van het klooster de oude

pater ondervraagd. Door de genoemde personen is hiervan een rapport opgesteld en door hen ondertekend. De wetenswaardigheden van pater Judocus zijn in een negental punten geformuleerd. Behalve voor de terreinsituatie van de Aldenborgh bevatten zij ook enige gegevens over de nieuwe burcht, die tot op heden - voor zover ons bekend - niet gekend zijn. Het negental punten wordt hier getrouw weergegeven, ofschoon niet altijd woordelijk ¹⁾).

Getuigenis van pater Judocus Doverensis

- 1° De plaats, waar ons klooster is, wordt en werd genoemd: „*antiqua Arx Weertensis*”.
- 2° De burcht die nu bestaat [dus m.a.w. het nieuwe kasteel], waarvan het eerste gedeelte door brand is verwoest, is in dezelfde tijd gebouwd als onze kerk „prout habet traditio maiorum” ²⁾).
- 3° Jacob I, graaf van Horne, heeft het terrein waar de „*Arx nova*” en het vroeger afgebrande gedeelte van de nieuwe burcht is gelegen, gekocht van een zekere „Catharina, gewoonlijk genoemd *Trien in die Haeghen woonende opt Leucken*”. De omvang van dat terrein, gebouwen, grachten en akker, beslaat tien bunders grond in het vierkant. „*Haec patent ex testamento Comitibus*” ³⁾).
- 4° Onder het bewind van de eerste gouverneur van Weert, dominus Joannes de Monte Sayas, aangesteld in de tijd van de hertog van Alva, zijn langs de grenslijn van het gehele *kasteelterrein* allemaal dezelfde bomen geplant: „*ulmi sive olm boomen*”. Rondom het gehele *kloosterterrein* zijn eikenbomen geplant, die ook te zien zijn op het stuk grond gelegen over de gracht achter het ziekenhuis [dus m.a.w. op het betwiste driehoekig stuk grond]. Deze bomen schijnen van eenzelfde ouderdom te zijn.

1) Pater Antonius van den Steen, reeds eerder zelf vicarius en daarna gardiaan te Weert, heeft de volgorde van het rapport (zie *Mon. Werth.* I no 33) in zijn transcriptie (opgenomen in het *Memoriale Perp.* blz. 274-276) doelbewust gewijzigd; n° 9 van het origineel is door hem als n° 4 geplaatst, klaarblijkelijk vanwege de chronologische volgorde. Ook heeft hij bv. de naam van de gouverneur Saij vollediger neergeschreven als Joannes de Monte Sayas. Verder is geen wezenlijk verschil tussen het origineel en de transcriptie; de volgorde van deze laatste wordt hier aangehouden.

2) Pater Judocus maakt geen onderscheid tussen de kerk van 1461 en de latere uitbreiding (tussen 1512 en 1526). De bouw van het nieuwe kasteel dateert men omstreeks 1455. De kaart van Jacob van Deventer (circa 1560) laat het kasteel zien als een dubbel gebouw, waaruit kan worden besloten dat het voorste deel van het kasteel is afgebrand na 1560. - Zie het onderschrift bij de tekening op blz. 350.

3) Zie blz. 317, noot 7.

- 5° Monsieur du Bois heeft in de tijd dat hij gouverneur was van het Weerterkasteel veel grond laten overbrengen uit de „hoofacker“, welke gelegen was buiten het gebied van het klooster en het kasteel. Ook heeft hij daar de konijnenheuvel geslecht („mons cuniculorum“). Deze grond heeft hij laten vervoeren gedeeltelijk naar het terrein van het kasteel en gedeeltelijk naar ons terrein in de buurt van het ziekenhuis; op dit terrein, gelegen over de gracht, heeft hij een bergske („monticulum“) laten opwerpen. Ofschoon onze medebroeders juridisch dit hadden kunnen beletten, hebben zij toch gezwegen en toegelaten dat dit gebeurde; en wel vanwege de „reverentia et observantia“ jegens de genoemde gouverneur, die door zijn bijzondere weldaden de broeders aan zich verplicht had.
- 6° Reeds meer dan 36 jaar is daar een gracht, die de bovenvermelde plaats in de buurt van het ziekenhuis scheidt van de akker van het kasteel; deze gracht was zo diep en breed, dat karpers en kreeften („carpiones et cancri“) daarin werden gekweekt.
- 7° Gardiaan Godefridus van Mierlo ⁴⁾ heeft meergemaakt dat de italiaan dominus N. Carradin, gouverneur van het kasteel ⁵⁾, een grote eikenboom heeft laten omhakken, waarvan hij zich een wagen heeft laten maken; deze boom stond vlak bij het bergske naast de beekoever; de gardiaan heeft toen „coram Deo et mundo“ tegenover de arbeiders die de boom ontkapten luide geprotesteerd dat het klooster onrecht werd aangedaan; doch het baatte niets.
- 8° Onder het gardiaanaat van Everardus ab Aqua [1616-1619] heeft gouverneur Storm met nadeel voor het convent getracht de gracht te laten dempen die het driehoekig stuk grond scheidt van de akker van het kasteel; de gardiaan heeft dit toen kunnen verhinderen, zodat de gracht zoals nu [in 1629] nog te zien is, slechts ten dele is gedempt.
- 9° Op 18 september 1619 heeft dezelfde gouverneur Storm bij het slechten van het bergske, waarover boven sprake is [zie 5°], met deze aarde tevens de oude gracht laten opvullen, welke de scheiding is van het kloosterterrein (met het bergske) en ook nu nog [1629] geheel en al open grond is.

Uit het bovenstaande getuigenis van pater Judocus blijkt dat dezelfde gouverneur Storm, die in 1629 de poging deed om het driehoekig stuk grond te accaparereren, ook reeds op de dag af tien jaar eerder een der-

-
- 4) Gardiaan te Weert 1584-1591 en 1593-1599. Hij overleed te Maastricht 3 juli 1614. „... in sacro Ordine jubiliarius, aliquando guardianus et vicarius ac monialium S. Clarae confessarius, vir admodum pacificus et pius“. Zie: *D. van Heel O.F.M.*, *Necrologium van de Minderbroederskloosters te Maastricht en te Lichtenberg (Slavante)*, in *Publ. de Limb.* 86-87 (1950-1951) 296.
- 5) Zijn dochter, te Weert overleden in 1631, was gehuwd met Jean Nicolas du Boys, gouverneur te Weert; zie het grafschrift blz. 324, waar de naam *Corradini* gelezen wordt; in het *Liber Recommendationis* (fol. 29 v.) staat te lezen: *Corudino*.

gelijke poging heeft gedaan ⁶⁾. Waarom toen het beoogde doel niet bereikt is, wordt verklaard zoals blijkt uit het getuigenis van broeder Jan van St. Vijt, door de afwezigheid van de gouverneur.

Getuigenis van broeder Jan van St. Vijt

Als tweede getuige in het conflict van 1629 fungeert broeder Jan van St. Vijt, die gedurende acht en een half jaar te Weert gewoond heeft. Uit eigen belevenis weet hij te vertellen dat gouverneur Storm in 1618 alvorens naar Brussel af te reizen aan zijn plaatsvervanger (Locum tenenti = luitenant) de opdracht heeft achter gelaten om de berg grond, die op het terrein (area) van het kasteel lag, over te brengen naar de gracht, die het terrein van het klooster scheidde van dat van het kasteel. Toen men deze werkzaamheden begon te verrichten heeft de gardiaan zich verzet; de werklieden, door de gouverneur gehoord, hebben toen die hoop aarde gedepeoneerd naast het columbarium, gelegen bij de boomgaard van het kasteel.

Broeder Jan vertelt verder dat hij zelf geregeld heeft meegeholpen de opbrengst van het genoemde stuk grond binnen te halen. Hij spreekt over groen voor de versiering van de kerk en over bomen en ander hout voor de werkplaats enz., en dit alles geschiedde zonder enige tegenspraak. Ook is hij persoonlijk werkzaam geweest bij het omhakken van zes oude eikenbomen, die allen in 1624 gebruikt zijn voor de bouw (het herstel) van het klooster; in 1624 is namelijk een nieuw dormitorium opgebouwd en het dakgewelf in het schip van de kerk gemaakt ⁷⁾.

6) Broeder Jan van St. Vijt plaatst dit feit in 1618.

Merkwaardig is dat beide keren deze poging gedaan wordt daags na het feest van de H. Lambertus (17 sept.), de patroon van het Luikse diocees. *Op sente Lamberts dach* werd pacht betaald aan het Kapittel van Xanten. Zie: *De Nederl. Leeuw* 77 (1960) kol. 279.

Joannes Storm is derhalve gouverneur in (1618) 1619 en in 1629 (in het origineel staat hij vermeld als Joannes Stormius en Joannes de Storm).

De volgorde van de Weerter gouverneurs - zoals die uit diverse gegevens blijkt - is:

Joannes de Monte Sayas (circa 1572);

Mons. du Bois, de opwerper van het bergske (1586);

N. Carradin, italiaan (omstreeks 1593 en ook nog in 1614);

Joannes Storm (1618, 1619 en 1629);

Jean Nicolas du Boys, zoon van Mons. du Bois en schoonzoon van N. Carradin (1631);

Jan van Bourtemburg (1633).

7) Antonius van den Steen noteert in 1644: „eodem anno aedificatum est novum dormitorium cum sex cellis et hypocausto et domus capitularis (quae prius erat e regione lavaeri iuxta culinam) tunc posita est sub novo dormitorio iuxta novam sacristiam, quae prius solebat esse sub oxali versus pomarium”. (*Memoriale Perp.* blz. 268).

En wat het hekwerk betreft dat gewoonlijk aan het einde van de dam bij de beek aanwezig is, zegt hij, dat dit vroeger geplaatst is om te verhinderen dat de konijnen in onze boomgaard zouden komen. Evenzo is het hekwerk - nu nog te zien aan de damzijde bij de boomgaard van het convent - daar gemaakt om te beletten dat de koeien, die in de boomgaard geweid worden, de dam vernielen.

Dat de lekebroeder Jan van St. Vijt als getuige is opgeroepen heeft zijn verklaring niet alleen in datgene wat hij uit eigen ervaring weet te vertellen, doch vooral ook omdat hij kan getuigen namens een vroegere gardiaan van Weert, namelijk Arnoldus ab Elderen, die daar gardiaan was van 1599-1606. Later na door de Geuzen uit het klooster te Lichtenberg bij Maastricht verjaagd te zijn is de oude pater Arnoldus wederom te Weert teruggekeerd, waar hij als jubilaris in Ordine 23 december 1618 is overleden. Broeder Jan heeft derhalve te Weert met deze pater samengewoond en beiden hebben in 1618 de eerste poging van gouverneur Storm tot ontvreemding meegemaakt. Op zijn oude dag heeft pater Arnoldus ab Elderen - aldus broeder Jan - dikwijls gezegd dat het terrein met het bergske er op altijd tot het klooster heeft behoord en altijd in vreedzaam bezit van het klooster is geweest. En nooit heeft iemand daar enige aanspraak op gemaakt⁸⁾.

Het is met dit getuigenis dat broeder Jan van St. Vijt zijn bijdrage levert aan gardiaan Adrianus Huberti die in 1629 tegenover gouverneur Joannes Storm verklaard had bereid te zijn schriftelijk aan te tonen dat het betwiste stuk grond altijd tot het klooster behoord heeft⁹⁾. De gardiaans van de voorafgaande jaren moeten beschouwd worden als de officiële personen die hieromtrent kunnen getuigen.

In 1764 noteert gardiaan F. Janssens: „Hoc unum aedificium ex veteri conventu adhuc hodiedum extat”. (*Registrum Arch.* blz. 75; zie voor dit hs. blz. 320 noot 9). In 1867 is deze „oude bouw van ons klooster gansch vernieuwd; vanaf de fundamenten geheel opnieuw opgebouwd; begonnen in Febr. 1867, onder dak in July van hetzelfde jaar” (t.z.p. 242). Deze pandvleugel is die aan de noord-zijde, namelijk waar tegenwoordig fraterskamer en sacristie is.

8) *Mon. Werth.* I no 31; *Memoriale Perp.* blz. 276-277.

In welke jaren broeder Jan van St. Vijt te Weert heeft gewoond is niet precies aan te geven. Uit de mededeling betreffende de in 1624 gebruikte bomen volgt niet dat hij toen in Weert woonde. In 1620 is hij te Maastricht ingeschreven als lid van de Onze Lieve Vrouwe Broederschap (= later die van de Sterre der Zee). *De Muasgouw* 37 (1915) 4.

9) Zie blz. 321.

Getuigenis van gardiaans

Dat omstreeks 1586 het bergske is opgeworpen en wel door gouverneur Mons. du Bois is bij benadering als datum te aanvaarden. Dit is dan geschied tijdens het gardiaanaat van Godefridus a Mierlo (1584-1591), die kort daarop opnieuw te Weert gardiaan zijn (1593-1599). In deze tweede periode is pater Judocus Doverensis zijn onderdaan en kan ruim 30 jaar later nog over deze persoon getuigen.

Over de opvolger van gardiaan Godefridus, namelijk Arnoldus ab Elderen (1599-1606), weet broeder Jan van St. Vijt een verklaring te geven, doch daterend van zijn laatste levensjaren.

Evenals de 2 genoemde gardiaans zijn in 1629 ook de 2 volgende inmiddels overleden, namelijk N. N. Raneschot (1606-1609) en Judocus de Rave (1609-1613) ^{9a)}.

De gardiaan van 1613, Hieronymus de Creton, opent de rij van het 5-tal gardiaans, dat gezamenlijk een verklaring aflegt (door ieder persoonlijk ondertekend) dat in de tijd van hun bestuur zij nooit anders hebben geweten dan dat het stuk grond, gelegen in de buurt van het ziekenhuis over de gracht, tot het klooster behoorde en ook altijd daartoe behoord heeft. Zij hebben dit ook vernomen van hun voorgangers, die dit ook verklaard hebben tegenover vroegere gouverneurs en al degenen, die daarop enig recht hebben willen doen gelden ¹⁰⁾.

Bundelt men de argumenten die van de kant van het klooster bijeengebracht zijn, dan moet men wel zeggen dat het gehele betoog zich concentreert rondom het feit van het vreedzaam bezit van het terrein. Voor het aantonen van het eigendomsrecht is de afbakening van het eigen terrein met eenzelfde soort bomen (eikenbomen voor het klooster en olmbomen voor het kasteel) in feite het meest doorslaggevende argument. Eigenaardig is echter dat in de verklaring van een meer onpartijdige en minder geïnteresseerde getuige hierover met geen woord wordt gerept.

Getuigenis van de oud-luitenant Albertus Martínez

Door het bestuur (discretorium) van het klooster is op 31 oktober 1629 de oud-luitenant van het kasteel ondervraagd over hetgeen hij wist betreffende het eigendom van het betwiste stuk grond.

9a) *Memoriale Perp.* blz. 356.

10) *Mon. Werth.* I no 32; *Memoriale Perp.* blz. 278.

De ondertekenaars zijn: Hieronymus de Creton (1613-1616), Everardus ab Aqua (1616-1619), Antonius van den Steen (1619-1622), Joannes Heemssen (1623-1628) en Adrianus Huberti (1628-1631). De gardiaan Joannes Smits (1622-1625) ontbreekt in deze reeks; waar en wanneer overleden is onbekend. Ook het sterfjaar van N. N. Raneschot en Judocus de Rave is niet bekend; wellicht is Judocus te verzeelvigen met Isidorus de Rave, overleden te Antwerpen 10 augustus 1640.

„Over zestich jaren gheleden ende meer” heeft luitenant Albertus Martinez in deze functie op het kasteel „gheresideert”. Hij verklaart niets te kunnen getuigen over het eigendom van de „grondt van die erve ghelegen over de grachte deses convents al waer Mons. du Bois aldt gouverneur in sijne tijt een bergske heeft doen maken teghen den danck der oversten vant selven convent”. Hij weet alleen dat hij door Mons. du Bois en Jan Storm „gheimploijeert is gheweest om dat voorschreven bergske te maken, ende te vermeerderen met aerde tot woonplaetse van eenighe konijnen”¹¹⁾.

Het conflict tussen de gouverneur en rentmeester enerzijds en het klooster anderzijds is niet aanstonds beëindigd. Dit blijkt uit de opdracht van provinciaal Franciscus Paludanus aan gardiaan Adrianus Huberti, gedateerd 2 oktober 1630, om er voor te zorgen dat de door gouverneur Storm op eigen gezag gedempte gracht wederom zou worden uitgegraven opdat het klooster in zijn oud bezit gehandhaafd zou blijven¹²⁾.

De prinses de Chimay, Magdalena van Egmond, heeft het conflict beslecht in 1632. Na persoonlijk het terrein in ogenschouw te hebben genomen op 21 september „ipso sancti Matthei Apostoli et Evangelistae festo” heeft zij de definitieve sententie uitgesproken ten gunste van het klooster, en goedgekeurd dat de nieuwe gracht werd gegraven [dus opnieuw werd uitgegraven]¹³⁾.

En zo kon de samensteller van het *Memoriale Perpetuum*, Antonius van den Steen, in 1644 noteren dat in 1636 de gracht van het klooster geheel en al gezuiverd is. Hij vertelt erbij hoe dit is geschied.

Via de kleine gracht achter het driehoekig stuk grond, beplant met eikenbomen, is de gracht van het convent geheel gezuiverd (geveegd) en wel met vrij weinig moeite wat betreft het overbrengen van het water door middel van enige hulpmiddelen; maar met meer moeite wat betreft het overvloedige slik, dat gedeeltelijk met karren in de boomgaard is overgebracht en gedeeltelijk met behulp van boeren is uitgeworpen in de weide van de gouverneur¹⁴⁾.

Nabeschouwing

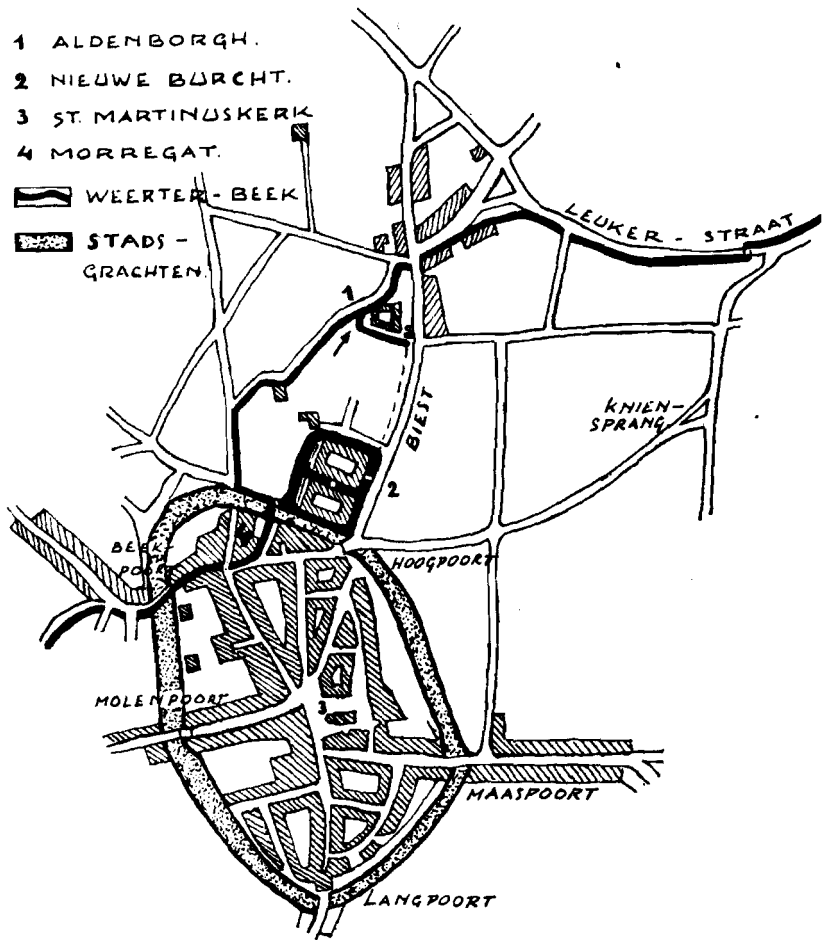
De indruk, die het boven besproken conflict achterlaat, is die van een onwelwillende gezindheid van gouverneur Storm en van een eigenaardige handelwijze van gouverneur Mons. du Bois, die een stuk kloosterterrein gebruikt om konijnen te herbergen. Hun aanspraak op het driehoeksterrein, aan de achterzijde van het klooster over de gracht of beek gelegen, wordt echter heel begrijpelijk als men de situatie bekijkt, zoals deze op de kaart van de stad Weert van Jacob van Deventer (circa 1560) wordt aangegeven.

11) t.z.p. no 34; en t.z.p. blz. 277-278.

12) t.z.p. no 35; en t.z.p. blz. 279.

13) t.z.p. no 38; en t.z.p. blz. 290. Zie ook *Neerl. Ser.* blz. 322-323.

14) *Memoriële Perp.* blz. 293.

Plattegrond van Weert naar de kaart van Jacob van Deventer (\pm 1560)

Oprechte dank aan de heer Frans Brouwer, hoofdopzichter Publieke Werken Gemeente Weert, die aan de hand van de steendruk van deze kaart (zie *Publ. de Limb.* 29 (1892) tussen blz. 266-267) bovenstaande tekening vervaardigde. Het pijltje ($\blacktriangleright\blacktriangleleft$) op deze tekening wijst naar het omstreden driehoekig stuk grond aan de achterzijde van het kloosterterrein; ook de doodlopende gracht aan de zuidzijde is duidelijk waarneembaar. Een verbindingsgracht tussen kasteel en klooster aan de Bieztzijde is op de kaart van Jacob van Deventer niet aanwezig; deze dateert eerst van 1651. Deze tekening verschilt derhalve in enige detailpunten (o.a. de waterloop en ook de plaats van de toegangspoort tot het nieuwe kasteel) met die van de plattegrond van Weert, die rond 1936 is vervaardigd en overgenomen is in het verdienstelijk werk van A. Mertens en J. Henkens, *Schetsen uit de geschiedenis van het Land van Weert*, Weert 1956, blz. 44.

De kaart van Jacob van Deventer

Dat de kaart van de stad Weert omstreeks 1560 op last van koning Philips II getekend door de cartograaf Jacob van Deventer geen nauwkeurig beeld geeft van de terreinsituatie der „Minores” behoeft geen verwondering te wekken gelet op het karakter van deze kaart. Doch dat de waterloop van de Weerterbeek wel precies wordt aangeduid is voor de hand liggend, en zo is dit document van 1560 een interessant getuigenis over de situatie, voorafgaande aan het conflict van 1629. Immers het betwiste driehoekig stuk grond is daar duidelijk te onderscheiden, terwijl de (latere) verbingsgracht ontbreekt; na 1560 (de kaart van Jacob van Deventer) en vóór 1586 (het opwerpen van het bergske) moet deze zijn gegraven. Het doel er van moet volgens onze berekening dan zijn geweest om de Weerterbeek, die daar in de waterloop juist een knik vertoont, iets meer water te laten afgeven aan de doodlopende gracht langs de zuidzijde van het kloosterterrein¹⁵⁾.

Het omstreden stukje gracht zal gegraven zijn tussen de jaren 1560 en 1586, daar het ontbreekt op de kaart van Jacob van Deventer en ten tijde van gouverneur Mons. du Bois aanwezig is. En het is juist in deze periode dat het klooster en dus ook het kloosterterrein een verwarrende tijd heeft beleefd.

Eerst in 1566: „Geuzii seu iconoclastae 23 Augusti in festo S. Augustini nostrum conventum invaserunt, spoliarunt, devastaverunt et fratres exulare coegerunt”. In de maand augustus 1567 zijn de kloosterlingen

15) De gracht aan de Biestzijde als verbinding tussen het (nieuwe) kasteel en het klooster (de Aldenborgh) dateert eerst uit de zomer van 1651.

Volgens de mededeling in het *Memoriale Perpetuum* (blz. 328) heeft de prinses de Chimay (= Magdalena van Egmond) in de zomer van dat jaar een nieuwe gracht laten graven vanaf het kasteel naar het klooster. Uit de tekst blijkt duidelijk dat het doel van deze nieuwe gracht was om de (doodlopende) gracht aan de zuidzijde van het kloosterterrein te voorzien van stromend water; er wordt zelfs bij vermeld dat in de beek een obstakel is geplaatst om het zwerven van de vissen te voorkomen („ne pisces hinc inde defluant”) en dat het onderhoud van de (nieuwe) gracht én van het obstakel (sluis) ten laste is van de genoemde Domina en haar opvolgers. Deze sluis of dit obstakel moet gelocaliseerd worden bij het uiteinde van de toen doodlopende gracht, dus aan de Biestzijde naast het coemeterium maius ofwel het later genoemde bleekveld.

De weg tussen het klooster en de stad wordt in 1653 als steenweg „perfecta et confirmata” genoemd (l.z.p. blz. 330). In 1761 zegt gardiaan F. Janssens (*Registrum Arch.* blz. 82) dat van deze steenweg weinig meer te bespeuren is, „modo vix eius vestigium apparet”.

De Portiunculakapel is gebouwd in 1652 (zie blz. 320, noot 9). Aangezien de zogenaamde binnenvijver doodloopt tegen deze kapel (zie kadasterkaart 1812 op blz. 314), kan met enige waarschijnlijkheid gezegd worden dat deze binnenvijver van ouder datum en een oude kasteelsgracht is.

naar het klooster teruggeroepen „propter adventum Ducis Albani (Duc d'Alve)“.

Vervolgens in 1572: „Conventus noster totaliter destruitur per Iconomachos“. De eerste gouverneur van Weert, Joannes de Monte Sayas, heeft op kosten van de stad en op eigen kosten er voor gezorgd dat het klooster opnieuw gerestaureerd werd, zodat 22 augustus 1573 de herstelde altaren van onze kerk geconsecreerd konden worden door de eerste bisschop van Roermond, Wilhelmus Lindanus.

Tenslotte in 1578: „tertia clades conventus omnium funestissima, qua conventus pro tertia vice ab haeticis invasus, spoliatus et flammis excisus, nec ante annum 1586 restaurari coeptus“¹⁶⁾.

Met deze verwoesting van 1578 voor ogen en het herstel eerst in 1586 is het heel goed verklaarbaar dat de betwiste waterloop zijn ontstaan dankt aan het herstel van 1586.

(wordt vervolgd)

D. v. W.

16) *Memoriale Perp.* blz. 241, 247, 249; *Registrum Arch.* blz. 69-70.

Correctie:

Jaar van uitgave van het werk van G. Poell, *Beschrijving van het Hertogdom Limburg* is 1851 (zie blz. 316, noot 5).

Op blz. 319, regel 14 van beneden af, leze men in plaats van dwarsdoorsnede: *schuine doorsnede* zodat de feitelijke breedte minder is en de gracht derhalve ongeveer parallel loopt met de Biest. Nog in juli 1960 is een wals bij het maken van een nieuwe toegangsweg, loodrecht op de ingang van het Provinciaal, daar ter plaatse een halve meter in de grond gezakt.

De Aldenborgh te Weert

Situatie en omvang van het terrein van het Minderbroedersklooster

(vervolg van blz. 313-324, 343-352)

Het conflict van 1629, in het voorafgaande vrij uitvoerig besproken, heeft tot resultaat gehad dat het voor het nageslacht wel duidelijk is dat de waterloop de begrenzing van het terrein is. Toch is in later tijd opnieuw enige twijfel ontstaan, doch nu over de vraag: van wie is de gracht?

Is de gracht „gemeenschappelijk” eigendom?

Deze vraag is gerezen tengevolge van de nalatigheid en (of) de zuinigheid of kortzichtigheid van enige oversten. Deze zijn namelijk niet voldoende bedacht geweest op het feit dat eigenaars van omliggende akkers zich een recht konden verwerven op de oever van de grachtzijde door aanplanting van bomen. En zij hebben de verwerving van dit recht zelf nog in de hand gewerkt, daar - na vermaand te zijn geweest door de schout - zij de verplichting om de beek te vegen hebben afgeschoven - althans voor de helft - op de eigenaars van de aan de gracht of beek grenzende akkers. En daarmee hebben zij hun recht op de oeverzijde aan de overkant van de gracht prijs gegeven.

Met uitzondering van de (doodlopende) gracht aan de Biestzijde is volgens de gardiaan van 1762 de gehele gracht rond het klooster „gemeenschappelijk” eigendom geworden: ofschoon het voor hem ontwijfelbaar vaststaat, dat in de 17de eeuw de gehele gracht behoord heeft tot het kloosterterrein¹⁾. Door oogluikend toe te zien en door niet te reclameren zijn enige zijner voorgangers onder dit opzicht in het ambt van kloosteroverste tekort geschoten. De eigenaars van de akkers aan de oeverzijde hebben langs de grachtzijde bomen geplant en aldus handelend zich recht verworven op de oeverzijde langs de gracht. En de betreffende gardiaans hebben door hun zwijgen en door het afschuiven van hun verplichting de beek te vegen te kennen gegeven geen enkel recht te hebben op een strook grond aan de overzijde van de gracht.

Het is aldus dat gardiaan Franciscus Janssens in 1762 de situatie ziet. Naar zijn mening wordt in zijn tijd geen kwestie meer gemaakt over het eigendom van de gracht en over het recht van aanplanting aan de oeverzijde. De bureu zijn hun vreedzaam bezit begonnen, terwijl de gardiaans hebben geweigerd de gracht te vegen. Hij zelf staat voor dit - volgens hem - voldongen feit. Om voor het nageslacht echter vast te leggen dat

1) En wel vanaf het begin van de stichting of althans rond 1629 als zodanig door onze paters werd beschouwd. „... in sua prima fundatione ad fundum conventus pertinuerit aut saltem tunc temporis a patribus nostris ut tale apprehensum” (*Registrum Arch.* blz. 42-43).

het klooster nog wel het recht heeft uit deze „gemeenschappelijke” gracht water af te leiden naar de zogenaamde binnevijver (fossa interior) neemt hij in zijn *Registrum Archivi Conventus Werthensis*²⁾ de tekst op van de suppliek die het klooster op 12 juli 1683 heeft ingediend bij de landsheer van Weert, de prins van Chimay. In dit verzoekschrift wordt gevraagd vers water te mogen afleiden „van de beke passerende den gracht van 't Casteel, dat het magh loopen en passeren langs den kant van de straet in hunnen gracht van dit convent, aengesien daer door niemant is geincommodeert, nog eenige prejudicie lijdt”.

Daags daarna wordt in een apostille op dit document „in den naem van onsen seer Ge-eerden Heer ende Man” door de prinses van Chimay het verzoek ingewilligd „op conditie nochtans, dat dit geen schaede bijbrengt aan 't Casteel nog aen de Stadt, en dat sij dit geseijt water moeten nemen alleenelyk in den tijt dat er genoegh is in de geseijde plaetsen, het gene sij sullen te kennen geven aen onsen officier van de geseijde Stadt”³⁾.

De kadasterkaart van 1842

De beschouwingswijze van gardiaan Janssens in 1762 is wat betreft het „gemeenschappelijk” eigendom zijn van de gracht rondom het klooster niet in overeenstemming met hetgeen is vastgelegd op de reeds meer-malen genoemde kadasterkaart van 1842. Op deze kaart is de juiste scheiding van het eigendom door „eene groene couleur afgezet in 1842 door den Landmeter der 1ste Klasse van het Kadaster”⁴⁾. Heel duidelijk is daarop aangeduid dat ook de oeverzijde aan de overzijde van de gracht is opgenomen als behorend tot het eigendom van het klooster.

Voor zover in de tijd van gardiaan Janssens al enig recht daarop is prijs gegeven, is dit in later tijd weer herkregeu. Immers in de koopakte van 1797 en evenzo in de akte van overdracht van 1834 worden ook de vijvers (= de grachten rondom het terrein) uitdrukkelijk vermeld onder twee aparte kadasternummers.

Doch al is het klooster sinds dien de onbetwiste eigenaar van de gracht + de oeverzijde aan de overzijde, daarmee heeft het klooster nog niet het recht de waterloop te regelen en ook niet de vrije beschikking over de grond van de oeverzijde. Dit is de betreffende overste van 1842 en van 1859 wel gebleken, doch die van 1920 slechts ten dele.

2) Zie voor dit hs. blz. 320. noot 9.

3) *Mon. Werth.* II no 53 en 54.

Heer van Weert was van 1663-1686 Alexander Dominique van Arenberg-de Croy Chimay, een kleinzoon van Magdalena van Egmond, prinses de Chimay († 1663). Zijn vader Philips van Arenberg († 17 dec. 1674) was de 2de zoon van Magdalena; hij was gehuwd met Theodore Maximilienne Jossène van Gaveren, comtesse de Frésin.

In de tijd van 1683 was Arnold Costerius schout van Weert en ontvanger (rentmeester). (Zie *Publ. de Limb.* 29 (1892) 137.)

4) Zie blz. 314.

Belemmering van de waterloop in 1842

In de periode van 1797-1836, dus tijdens de suppressie van het klooster, zal de materiële toestand van het kloosterterrein niet erg rooskleurig zijn geweest, ook al is in feite het klooster steeds door enige paters en broeders bewoond gebleven. Na het officiële herstel van het kloosterleven te Weert (6 april 1836) wordt er naar gestreefd ook de materiële toestand van kerk en klooster te verbeteren.

Johannes Wilhelmus Verschure, praeses te Weert sinds 1841, heeft in 1842 zorg besteed aan de gracht en op een of andere wijze getracht het water „op zekere hoogte te houden”. In een schrijven van burgemeester en schepenen wordt hij althans verzocht om „alwat tot belemmering van den geregelden loop van het water in dezelve is geplaatst te doen ont-ruimen, en tevens de slik voortkomende van de reiniging van de voor-melde gracht, welke op den gemeenteweg is geplaatst te doen wegnemen; terwijl het ons aangenaam zal wezen dat door UEerw. worde zorg ge-dragen, dat al wat ten deze in tegenstrijdigheid met de regten der ge-meente en de bestaande verordeningen is verricht, door eene onverwijld herstelling worde gevolgd. Aanvaart, Eerw. Heer, de verzekering onzer bijzondere achtung”⁵).

Op welke wijze praeses Verschure de waterloop belemmerd heeft, wordt daar niet gezegd, doch 3 weken later richt hij tot burgemeester en schepenen van Weert het verzoek om de beek aan de noordzijde enigszins te verleggen en te verbreden. Hij heeft nogal haast met het verzoek, dat hij op zaterdag 17 september indient, daar hij vraagt om op maandag 19 september met het werk te mogen beginnen, „dewijl de beek lopende zulks niet gevoeglijk kan geschieden”⁶).

Zondag 18 september antwoordt de burgemeester dat de praeses zal moeten wachten tot de vergadering van dinsdag, „daar de vergunning, waartoe is strekkende UwE's verzoek in dato van gisteren, behoort tot

5) *Mon. Werth.* III no 137 (= copie de dato 25 aug. 1842).

6) *Mon. Werth.* III no 138:

„Vermits er dringende noodzakelijkheid bestaat tot snoeiing en behoud der heg langs de beek in den tuin noordwaards van het klooster, dat er een voetpad loopt tusschen de beek en de gemelde heg, en wij van de eigenaren der belendende gronden verlof hebben bekomen om de aangespoelde specie of grond aan de andere zijde tot daerstelling van den pad, over te brengen, en gevolgelijk de beek op die plaatsen eenigszins te verleggen en te verbreden. Zoo is ons verzoek dat het UEa moge behage ons te vergunnen, om aanstaande maandag 19 Sept.: dewijl de beek lopende zulks niet gevoeglijk kan geschieden: met gezegd werk een begin te maken.

In het vertrouwen dat deze onze aanvraag goedgunstig door UEa zal worden geaccordeerd hebben wij de eer met verschuldigde eerbied te zijn

UEa Dienaar

J. W. Verschure President van het klooster
te Weert.

17 Sept. 1842.

de attributen van den Gemeenteraad". Het resultaat van de beraadslaging zal hij dan onmiddellijk laten weten ⁷⁾).

In de kloosterarchivalia is over de uitvoering van het werk verder niets opgetekend. De notulen van de vergadering van de Gemeenteraad, gehouden op dinsdag 20 september, bevestigen de inwilliging van het verzoek. „*echter onder voorwaarde dat de langs dezelfde beek lopende voetpad op deszels tegenwoordige breedte blijve bestaan*". Dit „kerkpad” staat duidelijk aangegeven op de kadasterkaart van 1842. Gelet op de concrete afbakening der diverse percelen op deze kaart is wel als zeker aan te nemen dat daar de situatie wordt aangegeven van na deze verbreding der gracht ⁸⁾).

Uitbreiding van de tuin aan de achterzijde (1852-1853)

De verbreding van de gracht aan de noordzijde in 1842 had tot doel de waterloop beter te doen verlopen en door omwisseling van heg en kerkpad het kloosterterrein te beschermen en dus het „kloosterslot” beter tot zijn recht te doen komen.

Aan de achterzijde van de tuin, aan de west- en noord-westzijde, wordt in 1852 een belangrijke terreinwinst geboekt door de goede zorgen van de geestelijke vader Johannes Franciscus Peters, sedert 1836 syndicus van het Weerter-klooster ⁹⁾).

Een belangrijk deel van het nieuwe terrein was verdeeld eigendom van de familie Peters. De syndicus heeft zijn eigen aandeel afgestaan aan het klooster en er voor gezorgd dat ook twee andere familieleden (nml. Joannes Jacobus Peters, pastoor te Genk (B.) en heerbroer Petrus Peters) hun aandeel verkochten voor dezelfde prijs, waarvoor zij het onder de familie verdeeld hadden, namelijk ieder 95 kleine roeden voor de prijs van 481 francs, 26 centimes. Verder deed A. Feijen afstand van zijn daarnaast gelegen hof, ter waarde van 250 francs, en werd aan de andere zijde door afstand en ruil een regeling getroffen met T. Boonen voor 100 francs ¹⁰⁾).

7) *Mon. Werth*, III no 139.

8) Dit blijkt ook uit de tekst in noot 6. Daar wordt gezegd dat het kerkpad loopt *tussen* de beek en de heg. Op de kadasterkaart van 1842 vormt de heg de terreingrens en is het pad *daarnaast*. Omstreeks de jaren 1920 is dit pad in onbruik geraakt (of afgesloten) en thans geheel verdwenen.

9) † te Weert, 71 jaar oud, 10 januari 1854.

Zie op blz. 318-319 de kaart van de plattegrond van het kloosterterrein in 1960, alwaar de terreinuitbreiding van 1852 met de nieuwe gracht duidelijk is aangegeven. Op de kadasterkaart van 1842 is te zien uit welke percelen (door schenking en ruiling) het nieuw gedeelte kloostertuin en gracht is samengesteld.

10) Zo is aan Joannes Jacobus Peters, pastoor te Genk (B.), voor het stuk grond (95 kleine roeden = 2016 m²) f 227.40 betaald; bovendien aan pachter A. Simar als schade-loosstelling voor het braak laten liggen („voor 't mist” van van de grond) vanaf 11 november 1852 de som van 65 francs (= f 31.20). (*Mon. Werth*, III no 151 en 152). J. J. Peters, geboren te Weert 1798, priester

Verlegging van de gracht en demping van de binnenvijver

Behalve de kosten van de grond-aankoop en de overdrachtskosten, die tezamen het bedrag beliepen van 875 francs, bracht deze terreinwinst de noodzakelijkheid van het verleggen van de gracht met zich mede. Dit karwei is uitgevoerd onder leiding van A. Korsten in de periode van 11 december 1852 tot ongeveer 19 februari 1853. Voor dit graafwerk is uitbetaald ongeveer 346 francs. De 6 arbeiders verdienden per dag ieder 40 cent, terwijl de uitvoerder of ploegbaas A. Korsten per dag 50 cent verdiende (1 franc = 48 cent)¹¹⁾.

Aangezien er over de demping van de binnenvijver, die op de kadastraal kaart van 1842 staat aangegeven, verder in de kloosterarchivalia niets staat opgetekend, is het meest voor de hand liggend dat bij gelegenheid van deze terreinuitbreiding deze binnenvijver is gedempt.

Het planten van een heg in de Haghe langs de vijver van het Minderbroedersklooster in 1859

Ongetwijfeld wederom ter bescherming van het kloosterlijk slot en ter verhindering van een vrije doorkijk op de werkhuizen en de tuin van het klooster is omstreeks 1859 het plan opgevat aan de overzijde van de gracht in de Haghe een heg te plaatsen. Hiervoor was echter vergunning nodig van Louis François Hubert Beerenbroeck, grondeigenaar wonende te Roermond^{11a)}.

Op 2 januari 1859 is er tussen hem en „het Kerkfabriek van de Parochiale Kerk van de H. Martinus te Weert” dienaangaande een overeenkomst gesloten. Een heg van „Cornoelie doornen of beuken plantsoen” mocht geplant worden op de afstand van 0.7 el van de bovenkant van de oever. Hij mocht niet hoger opgroeien dan één el vijftig duim boven de grond en niet dikker zijn dan 15 duim genomen van de stam der planten. Tweemaal per jaar moest door het klooster de heg gesnoeid worden en van onkruid gezuiverd worden. Mocht na verloop van tijd blijken dat de heg nadeel of ongerief toebrengt aan de eigenaar van de

gewijd 1821, pastoor te Genk 1835-1856 († 31 aug.) is een neef van de syndicus en van Petrus Peters.

Petrus Peters, heerbroer van Johannes Franciscus Peters, is overleden te Weert 28 maart 1862 (geboren 1 april 1777) en was oud-vicaris van de parochie Nederweert, en vroeger gehuwd. Op het doodsprentje staat dan ook vermeld dat hij tijdens zijn leven alle HH. Sacramenten heeft ontvangen.

11) De totale onkosten van deze terreinuitbreiding hebben ruim 1200 francs (= ± f 576.—) bedragen, doch zijn betaald met giften die klaarblijkelijk voor dit doel door de syndicus en anderen bijeengebracht zijn in de periode van maart 1852 - eind januari 1853. (Zie de rekening van inkomsten en uitgaven: *Mon. Werth*, III no 150).

Op de data van 12 april en 15 juli 1853, 9 en 11 oktober 1854 is ten overstaan van de Weertse notaris Bloemarts deze grondoverdracht beschreven.

11a) Geboren te Weert 1805; burgemeester te Weert van 1828-1839 en te Roermond van 1856-1876; † te Roermond 1884.

Haghe, dan behoudt deze zich uitdrukkelijk de bevoegdheid voor bij weigering deze op kosten van het klooster te laten wegruimen¹²⁾.

De verdere lotgevallen van deze heg, die zijn dienst heeft bewezen tot aan de verkaveling van dit terrein en de bouw van de huizen in de huidige Observantenstraat, blijven hier buiten beschouwing. Bij gelegenheid van de bouw van het huis van Adriaens op de hoek van de gracht aan de Biestzijde is door ons verlof gegeven in de plaats van de heg een muur op te trekken, doch zonder raam (1934-1935).

De situatie aan de Biestzijde

De (doodlopende) gracht

Als gardiaan Franciscus Janssens in 1762 de gracht rondom het klooster ziet als „gemeenschappelijk” eigendom - boven is dit uiteengezet - maakt hij uitdrukkelijk uitzondering voor de gracht aan de Biestzijde. Want - zo schrijft hij - de bomen daar langs de wegzijde worden door ons gesnoeid en omgehakt; en vooral, wat het gewichtigste argument is, wij alleen hebben de verplichting die gracht te vegen¹³⁾.

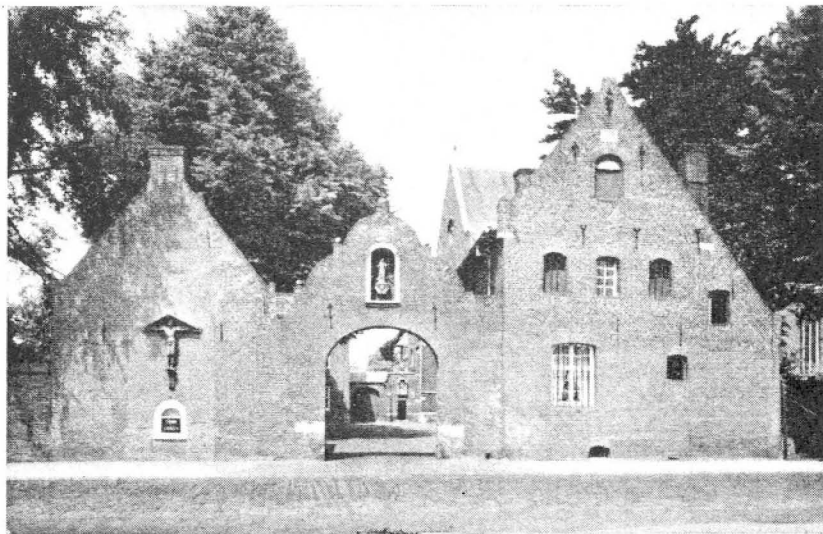
Wanneer deze gracht is gegraven is niet met zekerheid te zeggen. Op de kaart van Jacob van Deventer ontbreekt hij; een rechtstreekse verbinding van deze met de gracht aan de Biestzijde, komende vanaf het nieuwe kasteel, schijnt er nooit geweest te zijn en dit is ook geheel voor de hand liggend, daar in 1649 het moederhuisje is gebouwd en in 1651 de gracht is gegraven vanaf het kasteel naar de kloostergracht aan de zuidzijde¹⁴⁾. Het enige doel van de in de 18de eeuw bestaande doodlopende gracht is ongetwijfeld geweest de bescherming van het kloosterterrein en als zodanig heeft hij dienst gedaan tot 1923, toen hij in verband met de verbreding en verfraaiing van de „Biesterlaan” gedempt is en ter plaatse riolering is aangelegd. Voor de som van f 10— per roede is bij contract van 5 juni 1923 aan de Gemeente verkocht: „het gedeelte der beek met boord langs de Biest”. Verder is toen op kosten van de Gemeente het ijzeren rasterwerk geplaatst, dat tot op heden nog de grens aangeeft van het kloosterterrein aan de Biestzijde; een muurtje bij het tuintje van het moederhuis afgebroken en de vrijgekomen gevel behoorlijk gevoegd¹⁵⁾,

12) *Mon. Werth.* III no 168 (= copie); in no 169 (= copie) getuigt gardiaan Cornelius Adrianus van Werkhoven dat hij de lasten, voortvloeiend uit de overeenkomst op zich neemt. Het eigendom van het klooster stond op naam van de Kerkfabriek van St. Martinus. Met de regeling van de goederen in dode hand in 1935 is dit eigendom overgeschreven op de St. Franciscus-stichting te Maastricht.

13) *Registrum Arch.* blz. 44 en 95. In 1761 heeft de gardiaan langs de weg aan de Biestzijde 9 eikebomen geplant; en ook achter in de tuin op het bergske.

14) Zie blz. 351, noot 15.

15) De deur van het moederhuisje, aan de kant van de Biest uitgang gevend op het binnenplaatsje, dat nu wordt opengelegd, zal worden dichtgemetseld. (*Liber discretorii*: 11 juni 1922).

terwijl tussen het rasterwerk en de betonplatenmuur lindebomen zijn geplant; tenslotte is in het contract ook nog vastgelegd dat de put, gelegen in de nabijheid van de genoemde gevel (dus m.a.w. op de straat vóór het moederhuisje) ter beschikking blijft van het klooster.

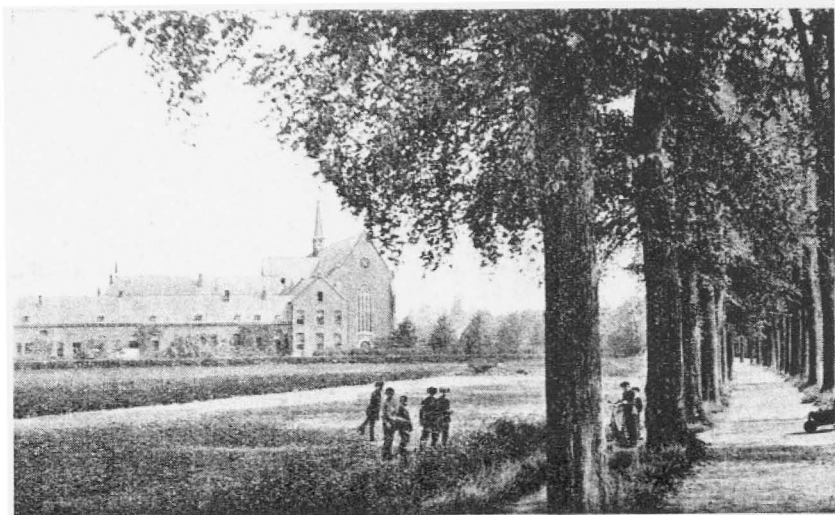
De put (en sinds 1884 de pomp) vóór het moederhuisje

Een blik op de kadasterkaart van 1842 laat geen twijfel over dat de daar duidelijk afgetekende put eigendom van het klooster was. Toch hebben zich zo nu en dan enige moeilijkheden voorgedaan betreffende het eigendomsrecht van de put en wel in verband met het behoud van het kloosterterrein langs de weg.

Dit blijkt o.a. uit de mededeling van gardiaan Cornelius Adrianus van Werkhoven in 1854. Een van de leden van de magistraat van Weert had namelijk een kleine reparatie laten verrichten aan deze put. Door een bewoner van de Biest werd de gardiaan hierop attent gemaakt. Door het klooster werd de put practisch niet (meer) gebruikt, doch wel door de buurtbewoners („suburbani”). Ofschoon de put voor het klooster van minder belang was, achtte de gardiaan het toch raadzaam tegen het eigenmachtig optreden van het raadslid te protesteren om de rechten op de grond vóór het klooster te behouden.

Gevraagd naar een bewijsstuk kon de gardiaan daarvan echter niets vinden¹⁶⁾ en heeft dus klaarblijkelijk de kadasterkaart van 1842 niet gekend; of zou hij hebben geweten dat een kadasterkaart geen strikt juridische bewijskracht bezit? Gelukkig echter stelde de burgemeester

16) *Registrum Arch.* blz. 183-184.

„Bicsterluun met Klooster”

(Prentbriefkaart c. 1920)

(„consul”) hem gerust met de mededeling dat hij wel eens een document had gezien dat bevestiging gaf van het betreffende eigendom¹⁷⁾.

Over de onwetendheid van de gardiaan in deze zaak - aldus hij zelf - werd geheel gezwegen en in het vervolg geen hinder daaromtrent onderhouden. Deze profetische uitspraak van de gardiaan in 1854 is 30 jaar later bevestigd. In 1884 wordt aangetekend dat de magistraat van Weert het bovenste gedeelte van de put heeft laten afbreken en overwelven en er een pomp op heeft laten plaatsen. Toen echter burgemeester Coenen¹⁸⁾ van pater provinciaal Joannes Trix te horen kreeg dat het klooster de eigenaar van de put was, heeft hij aanstonds verklaard dat de magistraat hiervan onkundig was, en dat de rechten van het klooster, ondanks de aangebrachte vernieuwing aan de put, ten volle gewaarborgd bleven¹⁹⁾. En zoals boven gezegd is, werd in het contract van de Gemeente, de dato 5 juni 1923, nog apart vermeld dat de put ter beschikking blijft van het klooster²⁰⁾. De pomp is kort nadien verdwenen; een afbeelding er van is ons tot op heden niet bekend.

17) Vermoedelijk de acte van overdracht van het kloosterterrein, verleden voor notaris Henri Casimir Leysens op 28 dec. 1834 (zie blz. 315). Burgemeester Bloemarts was tevens notaris.

18) Ant. Jos. Coenen was burgemeester van Weert van 1877-1890 en werd opgevolgd door zijn broer François J. P. M. Coenen (1891-1893). Hun vader, Wynand D. J. Coenen, vervulde dit ambt van 1863-1877. Zijn voorganger was de Weerter-notaris: A. L. W. H. Bloemarts, burgemeester vanaf 1840.

19) *Registrum Arch.* blz. 267. Op blz. 236 wordt vermeld dat het klooster in 1864 door de timmerman Peter Vreijns een nieuwe paal aan de put heeft laten zetten.

20) En dit was niet zonder reden, want van groot belang voor drinkwater van het klooster. In het verslag van het discretorium van 15 september 1920 staat

De (betonplaten) muur langs de Biest

De onderhoudsplicht van de gracht als gevolg van het eigendomsrecht is ten laste van het klooster. Dit is in 1919 opnieuw gebleken toen de Gemeente de kasteelsgracht geheel gezuiverd heeft en bij die gelegenheid ook onze gracht door de Gemeente is geveegd. Op 10 april 1920 is voor deze verrichte werkzaamheden door het klooster aan de Gemeente de som betaald van f 210.—. De (doodlopende) gracht aan de Biest is toen echter niet geveegd, daar de Raadsvergadering van 18 juni 1919 in principieel had aangenomen „*een muur te bouwen op de Biest, ter plaatse waar nu die drooggelopen gracht is, tot afsluiting van onze tuin*”. Door het klooster zou aan de Gemeente als contraprestatie grond langs de Biest worden afgestaan - de bomen al of niet inbegrepen. Vanwege de te hoge prijs der stenen is dit plan toen niet in die vorm verwezenlijkt. Na gemeentelijke vergunning de dato 4 juni 1920 heeft het klooster zelf ter vervanging van de minder veilige heg over een lengte van 100 meter de betonplatenmuur laten zetten, welke een geschenk is van de familie van pater Ewald Geldens († 1933) ²¹⁾.

Om verontreiniging en beschrijving van de muur te voorkomen besloot het discretorium van het klooster op 8 juni 1920 de muur *niet op of over de gracht* te plaatsen, maar *binnen de gracht*; „*toch zal de muur zo dicht mogelijk bij de gracht komen om de eventueel aan de muur aan te brengen leibomen licht en lucht te laten, hetgeen anders onmogelijk zou zijn door de vruchtbomen langs het pad*”. Op de oeverzijde van de gracht langs de Biest zijn in datzelfde jaar door het klooster „*35 sierlijke tuija's geplant, terwijl aan het einde van de muur een stukje grond bestemd werd voor een op te richten kruis met Calvarieberg*”. Dit stenen kruis is in 1921 geplaatst; de onkosten werden bestreden door de Weertenaren ²²⁾. De gracht is eerst in 1923 gedempt.

aldus te lezen: „Na vele pogingen ook op andere plaatsen van het klooster blijkt de wel van het moederhuis het beste water te geven. Deze put is gezuiverd en nieuw gemetseld en een verbinding gemaakt met de keuken. Wordt nu besloten ook een verbinding naar het lavacrum aan te brengen, opdat ook daar goed drinkwater te bekomen zij”.

De pomp in de keuken was reeds eerder aangesloten op de put van het „poorthuis” of „moederhuis” (o.a. aanwezig in 1917).

21) De wal aan de tuinzijde langs de Biest, waarop een beukenheg stond, is toen afgegraven en de grond in de engelse tuin als Calvarieberg opgeworpen. Zie het kloosterverslag over 1920 en 1921 (= ms. Prov. Archief O.F.M.).

22) Zie blz. 181 noot 4.

De sluis naast het washuis bij de kloosterpoort

Na al het voorafgaande, waar meermalen gesproken is over het ijveren voor de clausuur of bescherming van het kloosterterrein, zal het op het eerste horen ietwat bevreemdend klinken dat in de maanden juni-oktober 1920 er een kwestie is gerezen tusschen het klooster en de Gemeente Weert vanwege een ingestelde *clausuur* van de gracht. Het gaat hier echter over een clausuur ingesteld op het vanuit de kasteelsgracht naast het washuis bij de kloosterpoort binnenkomende water.

De correspondentie over deze kwestie is van de zijde van het klooster gevoerd door gardiaan Romualdus Peeters, die „*met behulp van deskundig advies deze kwestie uit de voeten heeft gemaakt*”.

Naar aanleiding van een bij de Gemeente Weert binnengekomen rapport dat in de gracht (van het klooster) een sluis is geplaatst die belemmerend werkt op de geregelde waterloop der grachten in en om de stad, vraagt de Gemeente een afschrift te mogen ontvangen van de vergunning tot het plaatsen der bedoelde sluis. In deze brief van 18 juni 1920 wordt verder gezegd dat het klooster geweigerd had deze sluis door de gemeent-opzichter te laten trekken.

Op 30 juni antwoordt de gardiaan dat de sluis aan de ingang van ons terrein in de gracht minstens 100-jaar oud is. Alleen de *sluisdeur*, tijdens het schoonmaken der gracht verwijderd, is dezer dagen weder door ons aangebracht, en wel juist als tevoren, zonder enige verandering. Over een belemmerend werken op de geregelde waterloop der grachten is nooit een enkele klacht vernomen. De bureu zijn juist verheugd, nu de sluisdeur weer is aangebracht, dat de gelegenheid tot waterscheppen en spoelen is hersteld.

Ook omtrent de weigering is het rapport niet geheel juist. Aan een jongen die de sleutel van de sluisdeur kwam vragen is deze geweigerd. Doch aan de gemeent-opzichter is op 15 juni op zijn verzoek toegezegd bereid te zijn tweemaal per week de sluisdeur open te zetten ten einde het water te laten doorstromen.

Terzelfder gelegenheid is door ons aan de opzichter verzocht zorg te willen dragen, dat *in de gracht langs de Biestzijde* van onze tuin het water weder op behoorlijk peil gebracht worde als vroeger en voor de veiligheid van onze tuin, en ten gerieve der bureu. Tevens verzoekt de gardiaan nu het houten staketsel, *in onze gracht zonder onze toestemming aangebracht* tegenover het huis van den heer P. Beelen, te verwijderen ten einde een ophoping van vuil in onze gracht te voorkomen.

Tenslotte verwijst hij naar artikel 745 en 2000 van het Burgerlijk Wetboek.

Weer precies 10 dagen later, op 10 juli 1920, antwoordt de Gemeente. Het beroep op het Burgerlijk Wetboek is hier niet ter zake daar het een publiekrechtelijke zaak betreft. Verder blijkt uit de legger B der Waterlossingen dat de Gemeente de onderhoudsplichtige is van het tegen de scheidingsmuur aan de Zuidzijde geplaatst houten sluisje. Als van de kant van het klooster geen bezwaar bestaat tegen het open en dicht zetten dezer sluis van gemeentewege op ons terrein, dan kan tegen overgave van de sleutel deze gehandhaafd blijven; en anders zal de sluis van gemeentewege wederom op de in den legger aangewezen plaats, nl. aan de Zuidzijde der muur teruggeplaatst worden.

Opnieuw 10 dagen later antwoordt de gardiaan:

- 1° voor zover die sluis geen publiekrechtelijke zaak is, is zijn beroep op het Burgerlijk Wetboek zeer zeker voor onze sluis van waarde; hierop verder in te gaan, is thans niet nodig;
- 2° uit het door de Gemeente ingesteld onderzoek blijkt dat het rapport aangaande de oorsprong van de sluis, waarover in de brief de dato 18 juni sprake was, onjuist is;
- 3° het verdient de voorkeur de sluis op de in de legger aangewezen plaats terug te brengen, aangezien de Gemeente de onderhoudsplichtige is;
- 4° dringend wordt verzocht de ijzeren rooster, die voor de sluis is aangebracht te laten zakken, opdat het vuil der gracht bij het openen der sluis, zich niet geheel en al in de kloostergracht uitstorte. En vervolgens het houten staketsel aan de andere zijde van de gracht te verwijderen; en tenslotte zorg te willen dragen, dat het water aan de Biestzijde op behoorlijk peil blijve. (Brief 20 juli 1920.)

Uit de hierboven vermelde correspondentie blijkt dat de gardiaan de sleutel van de sluisdeur, die op ons terrein lag, niet zo maar afstond. De Gemeente heeft de sluis ook niet op haar terrein teruggeplaatst. Dit blijkt uit het verslag van de Raadsvergadering van 16 oktober 1920, waar gesproken is over de opnieuw dreigende vervuiling van de kasteelsgracht, die pas een jaar geleden geheel gezuiverd was. Als men de riolen welke in de stadsgracht uitmonden niet verbetert - aldus de heer Van Aubel - zal de kasteelsgracht spoedig weer vervuilen. Het gaat toch niet aan, dat iedereen maar allerlei vuil en afval in die riolen werpt.

De voorzitter, burgemeester W. Kolkman, gaf hierop als antwoord dat de eerste oorzaak van de vervuiling was *het sluisje in de Patersgracht* waarvan de Paters beweren eigenaars te zijn, en dat dus niet door de gemeente Weert op tijd kan getrokken worden. De tweede oorzaak is, dat de riolen vervuild worden. En nu is reeds menig ontwerp te verbetering gemaakt; maar men schrikt voor de hoge kosten. De heer Van Aubel interrumpeert, dat het sluisje aan de Patersgracht eigendom der gemeente is. Vroeger stond daar een ijzeren hekken, dat het vuil tegen hield. Eerst later, onder burgemeester François Coenen, is daar een sluis geplaatst. De voorzitter vervolgt, dat men in zake het sluisje in de Patersgracht een officieel schrijven zal richten aan de Paters, en dat den Raad binnenkort plannen en bestekken zullen bereiken tot verbetering der riolen ²³).

Dat niet alles, wat in de gemeenteraad beweerd werd, juist was, blijkt uit de voorafgaande briefwisseling en bovendien uit het getuigenis van broeder Hilarius Verheijden, die vanaf 1882 tot 1920 de tuinman was

23) Zie: *Het Kanton Weert* 22 oct. 1920.

In het verslag van *De Nieuwe Koerier* 21 oct. 1920 staat:

„Wanneer de Raad de voorzitter opdracht geeft de sluis in dienst der gemeente te stellen, zal hij dat doen na officieel een brief aan de Paters te hebben geschreven, want het gaat toch niet aan, dat de gemeente afhankelijk is van het willekeurig regelen van de waterafvoer door de Paters”.

van het Weerterklooster en als zodanig zich voor de waterloop heeft moeten interesseren ²⁴⁾.

Over deze clausuurkwestie is verder niets anders opgetekend dan dat op 27 april 1923 de loco-burgemeester Hupperetz bij de gardiaan kwam met het plan de Biest te verbreden en te verfraaien. Hij wilde daarvoor het ingebouwde hofje voor het moederhuis alsook de sloot vanaf het moederhuis tot aan van de Bergh doen vervallen. Bij contract van 5 juni 1923 is deze zaak geregeld en de sloot aan de Biest verdwenen. De verbindingsgracht tussen kasteel en klooster is omstreeks diezelfde tijd gedempt en vervangen door riolering. Deze riolering (te onderscheiden van de riolen voor afvoer van vuil water) ontvangt het water uit de Zuid-Willensvaart door middel van een duiker (zie noot 24), die door de Gemeente Weert wordt verzorgd. Via de kasteelsgracht komt dit water in de gracht rondom het klooster en loopt vandaar onder de weg door naar Leuken.

D. v. W.

24) In oktober 1920 heeft de gardiaan uit de mond van broeder Hilarius Verheijden († 1928, geboren te Tungelroy 1853, ingekleed 1878 te Maastricht, en te Weert van 1882 tot in zijn laatste levensjaren tuinman) het volgende opgetekend, dat van belang is voor de kennis van de waterloop.

De duiker waardoor water uit het kanaal (de Zuid Willemsvaart) in de gracht werd afgevoerd lag achter aan de tuin, waar nu de Lourdesgrot staat. Vóór aan ons terrein, was *wel een sluisdeur*, die nooit geopend werd, maar er was geen rooster. Burgemeester François Coenen (= 1891-1893) heeft de duiker verlegd naar Brinkmans (dus naar de richting van de stad), zodat het kanaalwater ook door de kasteelsgracht liep; en een rooster bij ons aangebracht, en een hefboom aan de sluisdeur laten maken om die van tijd tot tijd te openen, met goedvinden van pater gardiaan van Werkhoven (o.a. gardiaan te Weert van 1888-1891). De sluis werd nu en dan over ons terrein met permissie geopend.

Aan de andere zijde van ons terrein had men vroeger een rooster geplaatst bij de sluis naar Laar, niet bij die naar Leuken. Onder burgemeester F. Janssens (1893-1911) is die op ons verzoek verwijderd. En nu staat er enkele jaren een houten staketsel voor beide sluisen, en dwingt men ons alle vuil op te nemen, zodat het niet meer weg kan. - Aldus broeder Hilarius' verklaring.